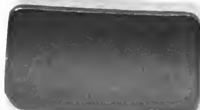

Goclenius de [illegible]

TRACTATUS DE PORTENTOSIS AC LUXURIOSIS NOSTRI SECULI CONVIVIIS ET COMMESSATIONIBUS, EARUM Autoribus, origine, mensarumque affectis:

PUBLICE HABITUS, ORATIONISQUE FORMA RENOVAtus, Syssitiis elegantior, pluribusq; aliis lectu nec indignis, nec injucundis, locupletior factus, eius editionem multorum rogatus extorsit ab Authore,

RODOLPHO GOCLENIO
MED. D. ET M. P. IN ACAdemia Marpurgensi.

MARPURGI,
Apud Jonam Saurium, 1617.

ILLUSTRISSIMIS, HEROICÆQUE INDOLIS AC VIRTUTIS ADOLESCENTIBUS, JUNIORIBUS Hassiæ Principibus

DN. DN. WILHELMO,
DN. DN. PHILIPPO
DN. DN. HERMANNO, } Fratribus Germanis,

MAGNI ILLIUS MAURITII PRINCIPIS Hassiæ Landgravii, Comitis in Cattenelnbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda. Filiis, Dominis suis Clementissimis,

PRINCIPIBUS *heroica natura & ingenio præditis,*

Ad omnem virtutem, pietatem, sublimiumque rerum, honestissimarum scientiarum ac linguarum cognitionem natis, & sub Institutione Excellentissimi viri Dn. Joh. Georgii Grobii præclaram eruditionem nactis:

Futuris Hassiacæ Domus columinibus:
Cœlestis veritatis Propagatoribus &
& Propugnatoribus:
Justitiæ Tutoribus fidelissimis:
Literarum Literatorumque Patronis munificentissimis:

Nec non sapientia, pietate, gravitate, dexteritate, ac magnanimitate, Illustrissimi Parentis, Principes inter viros Decoris incomparibilis, vestigia persecuturis,

Rodolphus Goclenius D. precatur præter felicitatem summam, feliciter nunc incoatum, & subsecuturos annos multum felicissimos, oratque demisse, ut hunc inscriptum Tractatum accipere serena & æquissima fronte velint, Autoremq; Clementiæ suæ alis protegere. Pro quo voto consequendo claudo his distichis,

Christe Basis Regni, qui sceptra potentia solus
Principibusq; bonis das, adimisq; malis,
Da precor in Pylium vivant hæ lumina tempus,
Vt servire tibi per tria sêcla queant.

E Museo meo, 1617. 18. Jan.

TRA-

TRACTATUS DE LUXURIOSIS CONVIVIIS.

I quis primum mortalium & varium postea gentium victum ex historiarum monumentis cõsideraverit, eumq; cum nostri seculi victu comparaverit, non immerito ad stuporem usque mirabitur. Totidem enim esse victus, quot gentes, imò quot tractus, ex gravissimorum autorum lectione & imprimis Clarissimis illis J. Cæsaris Commentariis patet. A simplici primum victu, qui erat rusticus vel potius ferus, deventum paulatim est ad mitiorem & elegantiorem, & tandem ad luxuriæ Celsa vestigia. Præsens hoc ostendit seculum. Videmus enim insaniæ gulæ irritamentis

& nepotinis helluationibus interire, regna, homines, urbes. Quapropter quærenti, cur vesanam gulam & luxum perstringendum hoc tractatu mihi in animum induxerim, ei hoc responsum do, quoniam hoc argumentum & huic seculo & tempori est convenientissimum: quandoquidem ad nos redibunt brevi dies bacchanaliorum, qui apud Ethnicos fuerunt hominum aut simulantium furores, aut ebrietate insanientium; qui ad portentosas atque monstrificas helluationes ac commessationes instituuntur, sola simulatione insaniæ& repræsentatione gestus bacchantium: horum inquam recordatio,& memoriæ similiumque monstrificarum bacchationũ, quibus nostrum seculum se contaminavit, celebratio, in hanc potissimum me sententiam adduxit,ut de luxus in conviviis origine & primis authoribus ex hoc loco ornatissimo quædam dicere non erubescerem: idq; eo facio lubentius in hoc consessu, quoniam scio vos de eo severè & verissimè censuram ferre posse: nul-

læ hic sunt nugæ: nihil monstrosum, fabulosum nihil, neque item insulsæ traditiones, haustæ ex fæce quorundã triobolariorum scriptorum, sed ex authoribus Græcis pariter atque Latinis percelebribus atq; perveteribus: rem tradam corporis non modo saluti, sed animæ quoque non parum conferentem: ipsa rerum gravitas atque varietas fastidium vestrũ propulsabit, attentioresq; vos reddet: de primo & postea vario gentium victu & quibusdam prisci seculi insanæ gulæ irritamentis, quæ ganeosorum portentosa ingenia excogitarunt, magnâ mehercule naturæ injuriâ, si considerate dicenti auscultaveritis, non improbabitis scio institutum meum, dicendiq; occasionem, propterea quod confuse hæc & intercise tractata conscriptaq; apud priscos autores inveniantur. Meæ institutæ orationis hic erit ordo. Primò dicam de primo mortalium & posteà vario gentium victu, tum de prodigioso conviviorum apparatu & celsis luxuriæ fastigiis: quæ singula dum pertracto, ro-

go, ut perbenignè me audiatis &cum silentio, .

Primò constat, victum mortalium, eruditissimorum judicio, quibusdam gradibus distinctum fuisse, quibus à summa rusticitate, vel potius feritate, ad humaniorem primò deventum sit, postremò ad summa luxus culmina.

Primum hominum genus, ut feræ in sylvis & nemoribus versabatur: convenitq; inter omnes, glandiferas baccíferasque arbores mortales tunc præcipuè aluisse, nutricesque extitisse feræ ac inopis illius sortis.

Deinde ex hac vita in secundam descenderunt, pastoritiam scilicet. Etenim ex animalibus ob eandem vtilitatem sylvestria deprehenderunt atq; mansuefecerunt, inter quæ primum oves assumtas esse autumāt, propter placiditatem. Aptissimæ enim sunt ad vitam hominum, ad cibos, caseum simul ac butyrum, ad corporis verò tutelam & vestitum vellera adhibuerunt.

Tertio

Tertio deniq; gradu à vita pastorali ad agriculturam animum adhibuerunt, quam maximè acceptam vitæ fuisse satis testantur populorum erga eam amor ingens & diligentia admirabilis. Illis enim seculis nihil antiquius habuerunt, quàm agros studiosè excolere, illumq; amplissimè laudasse existimabant, quem virum bonum Colonum dixissent, tumque pascua & fruges sola regum & gentium vectigalia erant, annonæq; vilitas erat incredibilis: haudq; dubium est, aurea illa secula verè extitisse, in quibus tam innocenti victu mortales uterentur, iis videlicet, quæ benigna tellure provenirent, vescentes, & eo, quod honestis manibus excultum esset, ut ita meritò censendum sit, humaniorem liberalioremq; victus rationem non extitisse, quàm quæ salutari frugum invento ad vitam sustentandam usa est, quæq; vel pauperrimo ...q; paratu facilis fuit. In hoc cœlesti munere quantum vita postea profecerit, & quantum solertia ingeniaq; hominum curam eam auxerint atq; locuple-

Encomiū agricultura veterum

tarint; satis superq; testatur aureum illud vitæ genus sublatum, cùm ad postremum gradum luxuriæ perventum, ferreaq; tunc proles repente exorta est: hæc ultima vita, hic ultimus gradus nostri seculi est, quem feliciorem solent dicere, qui novis moribus & luxui favent.

Vltimus vitæ gradus luxuria.

Hinc varius gentium victus mirabilisq;, quem non unum esse, sed innumeros, & penè totidem quot gentes, hominumq; linguæ, testatur inter alios, qui res populorum historiâ prodiderunt, quiq; de situ orbis monumenta reliquerunt Jul. Cæsar in illis suis clarissimis commentariis de rebus bellicis. Non solum enim Cæsar alium Gallorum fuisse victum, alium Britannorum, alium verò Germanorum prodidit, verùm etiam inter Germanos varium extitisse eumq; mirabilem, atq; etiam inter ipsos Gallos, quos agricolationi fuisse deditos & mitiorum frugum alimentis usos, pomorumq; & vitium succis atq; liquoribus extra dubium est: Galliarum enim agros feracissimos, quin & vitibus maxima par-

te consitos omnium ferè scripta prædicant.

Belgæ à pristinis moribus longè recesserunt, quoniam summo studio vina externa conquirunt terrà mariq; : etenim apud eos vites nullæ conseruntur : vescuntur prętereà carnibus pecorum, quę illic abundant propter pabulorum ubertatem : verùm ante cuncta panificia fingunt varia ex caseo, lacte, butyro, quæ in summo honore mensarum & commessationum habentur : ebrietati autem magis indulgent quàm cæteri Galli, honorificamq; maximè putant non solum viris, sed & fœminis crapulam, præsertim qui Rhęno sunt proximi.

Apud Petragonos & Lemovicos castaneæ & rapa à vino & messe tertium honorem adipiscuntur : rapa etiam Allobrogibus & Subaudis in cibo mirifice grata, sicut & castaneæ montanis Lugdunensibus.

Montium Cemannorum populi Arvernis proximi vice panificii castaneis utuntur, quippe festis tantum diebus, vel

non infimæ sortis, homines panificium illic ex frugibus usurpant.

Gasconum gens Aquitaniæ nobilissima inter præcipua pulmentaria allia habet, cepasq;, quorum olfactum & gustatum in delitias gulæ vertit & suavia condimenta: hi nunc quoque præter cæteros Gallos ventri indulgere magis existimantur. Vulgatum enim & maximè nobilitatum apud eos jactatur Proverbium; Satius esse belle farcire ventrem epulis, quàm corpus veste molli & pretiosa ornare: ajuntq; Burgundioni ventrem esse sericeum. Arverni verò caseo frequentius victitant.

Aquitanorũ proverbium.

Nortmanni malis pyrisq; crudis ac coctis liberaliter vescuntur, suosq; ex illis concinnant potus, carnibus quoque vescuntur omnigenis.

Narbonensis Gallia fœcunditate frugum, vitium pomorumq; mira varietate ac suavitate nullis aliis terris cedit: Verùm morum civilitate & vitæ nitore atq; lautitia à cæteris Gallis videtur discessisse: pisces habet frequentes, tum recentes,

tum sale conditos, ante cuncta autem olivas conditas, cappareſq; manducat, ficus item uvaſq; recentes, mala citria, arantia, limones inter lautiores cibos habet & irritamenta: vina apud eos generosissima: oves pascuntur thymo, quo pabulo mirè pinguescunt.

Armonicarum regionum populi inter se vivendi ratione non consentiunt: Brittones enim & Brittonisantes victu magis barbaro & fero utuntur: at Galobrittones maximam partem civilitatis urbanitatiſq; Franciçę servāt, apud quos panificia lauta ex frugibus parantur, vinaq; non ignobilia absorbentur. Mediterraneos autem ferè omnes Gallos lautiores in cibis haberi atq; humaniores Possidonius Stoicus scribit apud Athenæum.

De moribus Germanorum prodidit Cornelius Tacitus, quod cibi illis olim uerint simplices, agrestia poma recensq; era aut lac concretum sine apparatu, sie blandimentis ad famem sedandam, d adversus sitim non eandem fuisse

tempe-

temperantiam, quoniam diem noctemque in potu continuarent, qui mos apud illos nostra etiam memoria pertinacissime perdurat, ut videantur ad perdenda vina geniti: eoque nomine nunc apud Romanos & Hispanos pessime audiant: Germanos quoque carnibus vesci, ac bibere vinum meracum, historia scriptum reliquit Possidonius Stoicus: sed certum est totam Germaniam à Romanis minime fuisse cognitam: hodie, quanquam longe mitiori & urbaniore victu degant Germaniæ populi, nihilominus ferinæ cujusdam & priscæ vitæ vestigia quædam retinuerunt, maxime quanto magis vergunt in Septentriones.

Brittanni, qui nunc Angli, si Cæsari credimus, pecorum magnum alebant numerum, leporem vero, gallinam anseremque gustare fas non putabant, animi tamen voluptatisque gratia educabant: convecto & deportato frumento, præcipuè verò Gallico utebantur, vina etiam nunc ab exteris petunt, Gallis, Lusitanis, Hispanis & Germanis, quæ potentio-

tentiora sunt, nam imbecilla vecturam non ferunt: carnibus vescuntur largiter præcipue à pistoribus incrustatis, magni enim illic pecorum greges & armenta boum. Cœlum vero temperatius esse quam apud Gallos, asperitatemq; frigoris ab iis abesse experientia testis est. His adjacent Scoti, quibus D. Hieronymus feritatem ac barbariem asscribit, quos etiam adhuc feros inuenias, ni aliæ gentes eos cicurarint atq; expolierint, miseramque omnino victus conditionem iis fuisse historiæ testantur: bubulam in cibis assumunt largissime, armenta enim hujusmodi animalium fert tellus alitq;: frumenta non multum habent, sed aduentitiis utuntur.

Italia pro tractuum differentia imperiique incremento victum pariter mutavit. Romani enim, qui initia imperio dederunt, tum etiam qui id provexerunt, cibos expetebant tantum, qui vitam sustinerent famemq; depellerent. Capitale erat bovem mactasse gulæ causa: piscibus statim à Roma condita præsertim mari-

nis

nis usos esse constat eruditorum antiquorum monumentis, omnino carnes parcius semper esitasse, quàm cæteros populos, verum videri potest. Nã & nostra memoria parcissimè iis vescuntur, herbis oleribusq; variè utuntur, tum crudis, tum coctis. Vini autem observationes memorabiles apud Romanos fuerunt, nam auctoritatem post centesimum urbis annum cœpisse ajunt, Romulumq; ipsum lacte, non vino libasse: & Numam sanxisse, ne rogum vino respergerent, nec licuisse fœminis primum id bibere, postea concessum valetudinis tantùm causa: eorum autem qui secuti sunt, cura fertilior & industria felicior fuit in vitibus colendis: vini quidem in universum sunt avidi, sed modum potionibus adhibent, pariterq; Hispani.

Victus autem Romanorum rationes variasse pro Reipublicæ recta, vel depravata institutione, & postea Imperatorum virtute temperantiaq;, atq; etiam libidine & luxuriâ, dubium non est, unde tot emerserunt leges sumptuariæ & censo-

censoriæ,quibus cibaria non exotica solum,sed & domestica prohibebantur,atque etiam ex sue pernæ cœnis detrahebantur. Romani etiam veteres pisces simul cum carnibus una in patella seu lance mensis apponebant, pariterque herbas quasdam ut asparagum : Panificia varii generis conficiebant : lepusculi & perdices rarò Romanas mensas subibant ob inopiam scilicet,cætera autem alitum genera frequentius: capreas in macello venales passim reperias, primis semper mensis acetaria imponuntur, æstate peponibus liberalissimè vescuntur, nam plerumq; iis solis contenti & pane, prandia sua cœnasq; incoant & finiunt: ficus item simul ac uvæ recentes per autumnum. Vitulina nulla caro pretiosior illis gustatur. Vervecina non ad modum placet: piscinarum non sunt tam studiosi, neque ita avidè pisces expetunt, quàm sui majores, quippe rarissimè vel marinos attingunt, nisi religio cogat. Hispani sordes in vivendo aliquibus in locis peculiares habent, quoniam si suis alan-

tur loculis domi esuriunt & famelici hiant, at quando aliena quadra frui licet, nulla gens æquè vorax cernitur, vivunt carnibus immodicis, piscibus cum amnicis tum marinis, panificia quoque lauta faciunt, pomorum ubertas illic varia atque multiplex, maximè citriorum omne genus & punicorum, ficuum, uvarum, quas siccatas alias in terras mittunt: ante cuncta vina illic vehementissima sunt. Secundis mensis quernas glandes adhibent dulcedine præstantes. Strabo Lusitaniæ Montanas gentes querna glande vesci autor est: sunt prǽterea apud Montanos quosdam Hispaniarum populos condimenta & saccharata innumera, officinarum & Seplasiariorum commenta, ea mensas secundas exornant bellariorumque vices supplent. Siculas mensas & in his Syracusanas potissimum nobilitavit luxuria, quas prudentissimus Plato damnavit: fruges in Sicilia repertas à Cerere narrat antiquitas, quoniam solum illic sit omnium frumentorum fertilissimum, unde & terra illa Roma-

norum horreum nuncupabatur.

Græci crapulę gulæq; admodum fuerunt dediti, quare pergræcari pro indulgere genio Proverbio circumfertur.

Constat tamen diversam victus rationem & studia illis fuisse: aliter enim Lacedæmonii, aliter Athenienses vivebant: Lycurgus leges Lacedæmoniis condens tantum ciborum unicuique elargiri jussit, quod ad bonam corporis valetudinem satis esset: certum itaq; numerum frumẽti singulis in singulos annos emetiri mandavit, & liquores pro ratione, atque id uberius viris, fœminis verò parcius. Præter ea instituit convivia publica, in quibus nullæ præter vulgares escæ apponerentur, probrosum existimans simul ac inutile animis corporibusque, coquorum condimentis & saporum coacervationibus saginari.

Solebant præterea Lacedæmonii epulas suas condire labore in venatu, sudore, cursu, fame, siti: unde Dionysio Siculo negãti, se jure illo nigro, (erat enim hoc inter obsonia illis celebratissimum)

quod caput cœnæ fuerat, delectatum, respondisse fertur; qui illud coxerat; minimè mirum, condimenta enim defuerũt.

Sybaritæ gloriæ virtutisq; loco delitiis mollitieique dediti vitam despiciebant, quoniam mortem non timerent. Spartani verò & vivendum liberaliter & moriendum censebant, sed utrumque cum virtute, teste Plutarcho.

Verùm Atheniensium longè alia fuit vivendi ratio, quippe luxui omninò deditos fuisse, Græci ferè omnes testati sunt, ipsiq; Poëtæ Comici imprimis Atticas cœnas riserunt. Socrates enim cibos detestabatur, qui non esurientem invitarent ad edendum, similiter & potus, qui non sitientes ad bibendum.

Athenienses in cœnis solebant lances apponere, quæ quinque alias parvas lances continebant, quarum una referta erat allio, altera duobus Eschinis: Tertia placenta, quarta conchis decem, quinta antaceo parvo. Est in exemplis parasitum quendam interrogatum, num cœnæ Atticæ Chalcidis lautiores essent, an

verò

verò hæ Atheniensibus præstarent, respondisse, Chalcedoniacum procemium pretiosius esse & suavius quam Atticorum totum apparatum, appellans videlicet Procemium cœnarum, ostrearum multitudinem & varietatem: nihil ad peregrinos exportari licebat præter solum oleum, nam qui ficus exportantes ostenderent Sycophantæ apud illos dicebantur.

Persarum victum exponens Xenophon ad panem quicquam eos adhibuisse negat præter nasturtium. Sed de eorum luxu & ganea nihil hic asscribendum duxi, cum apud omnes ferè scriptores passim complura tradita legantur, & in altera parte obiter quædam sim relaturus.

De Ægypto certum est, &, frugum & vitium fœcunditate eam felicissimam fuisse, quin & pomorum omni genere, olerum quoque ac herbarum cibis supra modum usam, pisces amnicos marinosque & salsamenta immodicè esitasse.

De aliarum gentium victu, quæ à gra-

vissimis auctoribus literis assignata sunt & quasi per monumēta tradita: Scio permulta esse ejusmodi, ut vix fidem impetrare valeant, multisq; ea videantur incredibilia. Sed quia ex illis mundi partibus, quarum gentium multiformes mores, ritus, mirabilemq; victum enarraturus sum, homines, fruges, legumina, aves, animaliaq; nostris incognita terris creberrime ad nos terrâ mariq; convehuntur, fidem facilè adhibendam iis censeo, præsertim si naturæ eximia benignitas & vis ejus immensa perpendatur: fateor permultos qui à patrio solo non discesserunt, multa hic non sine fastidio audituros: veruntamen candidè meū hunc laborem velim interpretentur, quippe si omninò à Musis remoti non fuerint, erunt non pauca quæ animum delectabunt per tot gentiū cibaria discurrētem.

Sed hoc præfari lubet, ut non unus olim fuit, ita nec hodie quoq; mortaliū victum unum, sed innumeros esse & quidem totidem, quot hominum linguæ:

Ferinum ante aliquot annos & ab-

ſurdum apud noſtrates fuit, cochleis veſci, ranis, teſtudinibus, at in univerſa ferè Gallia inter præcipuas menſarum delicias reponuntur.

Thraces quoſdam canibus victitaſſe Picus Franciſcus auctor eſt.

Arcades carnes & maham in cibatu habuiſſe ferunt, quin & glandes, unde & balanophagi dicuntur.

Hircani veſcebantur venatibus, quorũ varietate abundabãt Marcellino teſte.

Getis quibuſdam vini uſus omninò ignotus, quin & frugum: victum illis ovillum pecus commodat, ex quo Nomadum Getharumq; plurimi, teſte Columella, galactopotæ dicuntur.

Xenophon prodidit Moſynecos oſtentaſſe divitum liberos bene curatos, non alio tamen cibo quàm elixis nucibus enutritos.

Armeniam minorem fœcunditate percelebrem referunt, qui paulo ante noſtram ætatem eam peragrarunt, nulliuſq;, quod ad victum hominis pertinet, indigam, quin etiam cœlum ſaluberri-

mum & clementissimum. Præterea Persarum regionem omni frugum abundantia nobilem narrant, vinoq; & pomis felicem, sicut & palmetis, quæ dactylos uberrime ferant, pistaceis preterea, & malis, quæ paradisea appellantur.

Tartarorum victus parum distat ab eo, quo Nomadas Scythasque uti prodidit antiquitas, quo etiam utuntur non paucæ Septentrionis gentes, quippe plurimus his lactis usus & casei.

Orientis populi plurimi, qui Imperio Magni Cham parent, potus suos ex oryza & genere aromatum concinnant: carnes crudas contritas primum, deinde aromatis respersas oleisque odoratis imbutas vorant: Serpentibus etiamnunc, quæ illic nascuntur copiosissimæ & grandissimæ in cibis suis utuntur, in deliciis quoque habent hominum carnes, qui morbo non extinguuntur, quales sunt qui in bello ab iis trucidantur.

Solinus autor est, Essedones Scythiæ populos parentum suorum funera cantibus lætos prosequi fuisse solitos, convo-

ca-

catiſque propinquorum cœtibus cadavera ipſa, (horrenda parentalia,) dentibus laniaſſe, pecorumque viſcera mixta inter epulas appoſuiſſe; Cranio verò poculi loco uſos fuiſſe, quod & auro circumcirca ornarunt.

Matthias Michon de Sarmatia Aſiatica ſcribens Tartarorum quoq; meminit, & omni frumento carere aſſeverat, omniq;leguminum genere,excepto milio,quod magna cura ab iis ſeri idem tradit: equorumq; greges educăt, quorum carnes manducant, ſanguinem verò equinum milio commiſcent, coquuntq; ſimul & mandŭt: quin etiam ipſum potant ſolum, idq; & barbaris olim placuiſſe teſtatus Virg. carmine bucolico,& lac concretum cum ſanguine potat equino: acido lacte oblectantur, id namq; tum ſtomacho ſalutare eſſe ſibi perſuadent, tum alvo dejiciendæ experimentis idoneum comprobarunt: ſi quando verò epulantur ſplendidius,lac ſublimatum,ſi liceat eo vocabulo uti in elegantioris penuria, bibunt, quod mirabile dictu,

promptiſſimè atque ocyſſimè in cerebrum penetrat inebriatque.

A Tartaris Turcas orſundos idem cenſet, quare ab eorum victu non procul recedere. Qui de Rhodi expugnatione hiſtoriam ſcripſerunt, omninò gentem illam immundam & obſcœnam tradũt. In Sarmatia Europæa Podolia fertilitate nobilitata eſt, quippe illic fruges feliciter & læte proveniunt, cibaria igitur ex frugibus, potus verò ex melle concinnant, quod illic abundantiſſimè gignitur, atq; etiam in Ruſcia: aquæ omnes ſponte illic piſculentæ ſunt, in quibus lucii capiuntur amplitudinis mirandæ ſaporiſq; ſuaviſſimi.

Verùm & Lithuaniç, Moſcoviæq; amnib. uſu venit, ut ſponte & copioſe alant generentq; piſces, qui & magnitudine & ſuavitate nobilitantur. Moſcoviæ idem Matthias mentionem faciens potum eis *Hydromel.* eſſe ſcribit ex aqua & melle confecto: a-NB. romatis crebrius utuntur, nam & ea cum melle arte Chymica ſublimãt, exiſtimantes hac potione viſceribus calorem exci-

tari adeò insignem & salutarem, ut possit inclemētissimis frigoribus fortiter repugnare: avenam ipsam sublimant, ex qua sublimatione elicitur liquor, quam aquā ardentem vocant, ęquè ac apud Germanos, Gallosq; & Italos ex vinis vehementioribus: Principis edicto severissimo vini potus aliorumq; liquorum, qui ebrietatem concitant, prohibetur, nec licet ea bibere, nisi ejusdem Reguli indulgentia.

Muscovitis parēt Scythæ & Antropophagi humanis corporib. vescentes, sine ullo degētes panificio, vino, aliisq; potib.

Paulus Jovius literis mandavit Moscoviam melopepones ferre, quod mirari subit, quippe gelidissimis Boreæ flatibus tenerrima quæque exuruntur. Certissima messis in melle atq; cera est, namque illic apes in arborum campis mella conficiunt & probatissima & copiosissima: domi opipare & laute epulantur, gallinæ siquidem & anates singulæ pro singulis argenteolis nummis veneunt: venatio & aucupia mensas magnatum opulentāt, vina nesciūt præter exotica, iisque

utuntur in Sacrificiis & conviviis luxuriosioribus ostentationis gratia.

Lapponum gens, supra quam credibile sit, fera est & agrestis, neq; enim fruges, neq; vina, neq; poma novit: sagittandi arte sola victum quæritat & ferarum occisatum tergoribus vestitur.

Colmogora Moscoviæ contermina regio frugibus abundat, seminaq; terræ mandata nullo illis beneficio aratri proveniunt, admirabili celeritate naturæ festinantis, ut Jovius testatur. In subjectis Moscoviæ campis, caprearum, leporũq; incredibilis multitudo cernitur, quæ nemini aut plagis aut canibus venari licet: lacus quoq; habent, unde piscium admirabilem copiam expiscantur: eademque penè de moribus & victu cæterorũ populorum Septentrionis literis mandata reperiuntur, tum apud veteres tum apud recentiores.

In Oriente porro traditur esse quosdam populos, qui sine ullis arboribus, sineq; frutice degant. Plurimæ quoq; gentes frugum, arborum, quin etjam peco-

rum

rum expertes inveniuntur.

Scytharum multa genera, qui corporibus humanis vescerentur, olim fuerunt, & esse nostro ævo in nova India Cannibalos vocatos accepimus. Adde quod quidam in remediis summis habent viscera ossaque humana vorare, sanguinemq; gladiatorum bibere, & quidem ex homine ipso sorberi ex ipsa vena secta calidum adhuc & spirantem efficacissimum putant. Fuerunt apud Græcos qui scrupulosè hominum viscera sunt persecuti, eorumq; sapores.

Æthiopum gens, cujus regio à Neroë ad fluvium Hydaspin porrigitur, scorpionibus vescebatur, aspidibusque.

Quintinus Heduus scribit, se vidisse in Insula Melita, qui scorpionem ederet innoxiè. Sunt enim illic scorpiones veneni expertes. Supra Borysthenem esse gentem Sauromatum, quæ tertio semper die capiat cibum: Ad extremos verò Indiæ fines gentes Astomorum fuisse, sine ore, corpore toto hirtâ, vestitam frondium lanugine, halitibus tantum vi-

ven-

ventem & odore, quem naribus trahebant, memoria proditum est: quæ si vera sunt, quis miretur Democritum mellis odore vixisse.

Qui Athon montem incolebant, viperinis carnibus alebantur, itaque nec capiti nec vestibus eorum noxia corpori animalia innascebantur.

Pandoræ locustas in cibis habuerunt atque etiam Parthi.

Gens Medunnorũ appellata animalium, quæ Cynocephalos vocabãt, lacte vivebãt. Arimphæi gens baccis alebatur.

Celenophagi testudinibus vescebantur, quarum testis casas suas integebant, idq; genus hominum nova India alit:

Candei serpentibus vesci assueti, & ob id Ophiophagi dicti.

Libes ovillam nõ gustabant, erat enim apud eos id inexpiabile, si quis edisset.

Judæi atq; Ægypti nõ vescebãtur suilla.

Troglodytæ specus subibant, alebanturq; serpentibus.

Riphæis baccæ erant alimenta. Nonnullis Indiæ populis cæsorum parentum

viſceribus epulari fas erat.

Carmani ſine fruge ac veſte, ſine pecore, ſine ſedibus degebant, piſcibus veſcebantur, atq; eorum cute ſeſe velabāt. Pharuſſi pecoribus tantum alebantur.

In Æthiopia tum hominum multiformes miræq; effigies reperiuntur, tum victus ratio varia & incredibilis: illic enim gentes eſſe ore concreto & naribus carentes, unoq; tantum foramine ſpirãtes, tradiderunt Priſci, & potum avenæ calamis trahere. Quibuſdam ignotũ fuiſſe ignis uſum narrant ante Ptolomæũ Latyram Ægypti Regem, atq; illic fuiſſe Nomadas, qui Elephantis veſcerentur. NB.

Fortunatarum inſularum incolas inprimis beatos exiſtimare poſſumus, quibus ſua ſponte tellus abundãtiſſimè ſuppeditat alimenta, aliis ſuper aliis ſcilicet innaſcentibus, quam felicitatem in quibuſdam orbis Indici nuper patefacti inſulis ſpectari accepimus.

Agriophagi Pantherarum carnes leonumq; edebant.

Pamphagi omnia vorabant, Æthio-

pum pars quædam locustis tantum vixisse fertur, fumo saleque duratis in annua alimenta, sed quadragesimum vitæ annum non excedere.

Alii Orientis populi piscibus vivunt, tum siccatis tum recentibus, quorum captura uberrima fit Martio, Aprili, Majoq; mensibus, contritos eos & in massam redactos in panificia cogunt, siccataq; in annua cibaria reponunt.

De victu & cibo novæ Indiæ, sive novi orbis non ita pridem à Christianis patefacti constat varium eum esse, fertilitate soli alibi, alibi verò infœcunditate nobilem, herbarum quoque, fruticum, arborum, pomorū, odorumq;, & alituum innumera genera esse reperta; quę non minorem admirationem præbēt, quàm incognitæ olim res Indicæ: alit præterea oves, & alia pecora, aprosq; affatim: abundat melle, saccharo & vitibus, quæ plus fundunt uvarum quàm foliorum.

Qui terras incolunt prima Americi Vespucii navigatione visas, omninò frumenta ignorant, cibaria autem iis sunt

poma atq; herbæ, pisces quoq; : radicem quandam in farinam redigunt qua vice panis vescuntur, hanc alii juccam, alii Chambi appellant: porro carnes nullas attingunt præter humanas: Eadem navigatione reperta gens est, quæ in cibo habet animal quoddam magnitudine quidem capræ, specie verò serpentem referens.

Qui primi è Christiano orbe in eas terras habitatum deducti sunt, durarunt quidem aliquot annis solis herbis, pomis, radicibusq; viventes, verum postea ad alia cibaria transierunt, quippe venter ingenii largitor docuit, invenitq; cibos, quos primum exitiales experti sunt, innoxios reddere. Etenim jucca radix primùm degustata illis mortifera fuit. Verùm procedente tempore, cum id venenum in radicis solo succo esse comperissent, aquâ coctam ac igne tostam mandere cœperunt absque noxa: Navigatione Josephi Indi compertum habetur, regionem Indicam, quæ Carangonora dicitur, situm inter æstivum tropicum &

æquatorem, nucibus, quas Indicas appellamus abundare, herbarum insuper 24. radicibus vesci, ex oryza verò panes cõficere: Sunt etjamnum Palmeta, ex quorum fructibus panes conflant, vinum eliciunt, acetum temperant, oleum exprimunt, atque etiam saccharum: quod ideò minus mirabile videtur, quod Strabonem auctorem gravem eadem penè in libris suis de orbis situ, tradidisse reperio. Ex palma enim fieri panem, mel, acetum & oleum, scripto mandavit: multa quoq; illic arborũ genera, multa herbarum, multa quadrupedum, alitum & piscium videri, quæ non alibi, testantur, qui in eam navigant: poma quibusdam instar messium sunt, aliis herbarum radices.

Sed ne quid prætereamus, Calechutana cibaria attingemus: qui in eam terram primi è Christianis navigationem instituerunt, narrant incolas lacte & butyro vesci, panesq; factitare sine frumento in foco tantum coctos & cinere. Oryzæ apud eos summa abundantia, eamq;

cym-

cymbalis, ſaltationibus, omniq; lætitiæ genere ferunt, ſua dæmonia precantes, ut ſit oryzæ uberrimus prouentus, hac enim varias epulas conficiunt: ex palmis potant liquorem, carnibus piſcibuſque promiſcuè veſcuntur, à bubula tamen abſtinent, boves namque ſacroſanctos putant.

Qui colunt Inſulam, quæ S. Johannis porta dicta eſt, canes alunt ac ſaginant in uſum cibarium, verum nullus illis latratus eſt, roſtrumq; habent vulpinum. Infima plebs piſcatu nutritur, muriumque venatu. Incredibilia profectò ſunt, quæ de fœlicitate illius Soli tradita legimus, & præſertim in arboribus & pomis producendis.

Mameluchi, qui Sultano Ægyptio parebant, equorum, camelorum, bubalorumq; carnibus victitârunt. Arietes in illis locis naſcuntur memorabiles, quorum aliqui caudam geſtāt 40 librarum, adeoq; obeſos ut vix progredi valeāt: nōnulli arietes cornua damis ſimilia gerūt, quorum uno aureo duodenos veniiſſe

tantum proditum est: capras præterea grandes admodum illic reperiri traditur, quæ uno partu 4. hœdos enitantur. Atque hæc de vario mirabiliq; gentium victu huic orationi adjicere volui, ut is ne rudis omninò, qui non audierit, in istiusmodi rerum auditionibus reperiatur.

Nunc ad alterã orationis meæ partem progredior in qua monstrosa & fabulosa omittam, tantum, quæ tum Græcorum, tum Romanorum historiis nobilioribus mandata inveni vivendi, illustrium quorundam virorum exempla attingam, victus cibosq; ostendã, unaq; opera luxum & sobrietatem aperiam: ubi adnotasse oportet, aliquando benè nos debere de moribus nostris & vivendi ratione sperare, aliquando verò pessimè, quandoq; enim parsimonia indicabitur, quandoq; insanus luxus eiusq; asseclæ. Mõstrificas vobis hîc exhibebo cœnas, prodigiosas atq; portentosas, auribus eas percipietis, non gustabitis, & si cui fors an salivã moverim, lautiore tamen & ulteriore quodam ferculo palatum explere non valeo.

No-

Nolim, inquit Cicero de finibus, mihi fingere asotos, qui in mensam veniant & de conviviis auferātur, crudiq; postridie rursus ingurgitent.

Certum est autem à Græcis & Romanis omnem ad nos fluxisse luxum. Victo enim Mardonio Magni illius Xerxis duce, Græci aurum inter se partiti sunt, unde apud eos primum luxuria cœpit, si Justino credimus, quemadmodũ Asia primùm devicta luxum misisse in Italiam fertur. Tempore enim Manlii Curii Respub. Rom. nondum luxuriabat, nec ad luxum inclinabant mores.

Diebus festis Græci inferias agentes poculis certabant, & qui cæteris prebibebat, promachus nũcupabatur quasi præpugnans, quatuorq; choas, id est, cõgios ebibebat. Cremato Calano, Alexander convocatis amicis & ducibus solenne convivium instituit, in quo vinariæ potationis certamen indixit, victori coronam proponens unius talenti, quam promachus quidam quatuor congios ingurgitans accepit bibacissimus omnium.

Luxum autem Romam & invexisse, & auxisse atque ornasse etiam Lucullus perhibetur, quem hoc nomine inprimis nobilitatum invenio apud autores. Devictis enim duobus maximis & potentissimis Regibus, Mithridate & Tigrane ingentes sibi comparavit opes, quas Romã ingressus conterere omnino studuit, quod tamen efficere nõ potuit, neq; hortorũ amœnissimorũ intolerabili impensa, neq; ędium cœnationumq; amœnissima structurâ, quin nec conviviorũ quotidiano apparatu, unde adagio etiamnunc celebrata ejus luxuria est, inq; proverbiũ abierunt delitiæ Luculli. Cœnationes ita ordinatas habebat, ut taxata cœnarum summa unicuiq; loco esset, id est, singulis conviviis definitum erat pretium, & apparat⁹ splendor. Quod vel testatur cœna illa impendio quinquaginta milliũ apparata, hoc est, mille ac ducentorum quinquaginta aureorum, tanta celebritate ac lautitia epularum, ut Pompejus & Cicero, quibus illa dabatur, obstupescerent. Livius de bello Macedonico de trium-

pho Manlii loquens, epulæ quoque ipsæ, inquit, & curâ & sumptu majori apparari cœptæ, tunc coquus vilissimum antiquis mancipium & æstimatione & usu in pretio esse cœpit, & quod ministerium fuerat, ars haberi cœptâ: Coquos enim singulos pluris quàm equos quiritabantur. Et hodię nullus propè mortalis æstimatur pluris, quàm qui peritissimè censum Domini mergit. Non tulit tamen hanc palmam solus Lucullus, quippe ejus prodigentiam M. Apitius nepotinis helluationibus si non exsuperasse, æquâsse tamen dicitur, ob quod in proverbium abierunt cœnæ Apitianæ, sexcenties enim sestertiûm, id est, quindecies cētena aureorum millia inexplebili illa ingluvie helluatus est, cumq; posset adhuc ducentis quinquaginta millibus vitam lauto elegantiq; victu producere, tamen venenum miser hausit, ne patrimonio tanto superesset, quod jam defecturū eū videbatur. Plinius aptissimū omnium nepotū appellavit gurgitem. Suidas sic de eo mentionē facit: Apitius Marcus in Luxū

&inusitatos sumptus multas argenti myriades in ventrem absumpsit.

Hujus meminit quoq; Athenæus lib. 1. asserens eum delicatum & locupletissimum, ab eoq; complura placentarum genera Apitiana nuncupata esse: Quin & tanta erat insania gulæ hominis illius, ut in Lybiam ventris explendi gratiâ navigârit.

Constat autem non aliunde majorem epularum luxuriam fuisse apud Romanos quàm è piscibus: Unde piscinarii nobilissimi Romanorum dicti: Inde ostrearum vivaria illa celebratissima Sergii Auratæ, qui primus optimum saporũ ostreis adjudicavit: nec cessavit gula quin & reliquorum piscium vivaria institueret: Hujus inventi autor fuit Licinius Murena, cujus exemplum deinde nobilitas secuta est, Philippus, Hortensi9, Lucullus, cujus piscinæ quadringẽtis sestertiis væniêre: pretia enim piscium insana extitisse docet Mullus ille tantopere jactatus ac nominatus à Plinio, Juvenale & Macrobio. Hũc ab Asinio Celere viro

consulari emptum millibus nummûm Plinius tradidit, id est, ducentis aureis æstimatione Budæi.

Meritò igitur Imperii Romani ruinam prædixit Cato ille, cum præmoneret, vix posse Rempublicam illam, in qua quidem pisciculus pluris quàm bos væniret, consistere, nam pariter Luxuria invecta est, & Carthago devicta, cujus excidii autor & suasor extitit Catò, sumpto argumento à præcoci ficu triduo inde allata.

Cæterum mira & immensa avium pretia, si quis animo reputet, facilè conjiciet, auro & argento Romanos exuperasse, urbemq; Romam quasi arcē quandam expilatorum orbis totius videbit. Singula paria columbarum væniisse denariis quadringentis, Plinius testis est. Varro verò ait singula paria ducenis nummis vulgò væniisse, sique essent eximia, singula millibus nummûm.

Corvum loquacem viginti millibus nummûm emptum constat, id est, aureis qüingentis; turdos singulos ternis

veniisse denariis historia proditum est: horum igitur 5 millia hoc pretio divendita sexaginta millia nummûm faciunt, & certum est tanta fuisse Romæ turdorum aviaria tempore Varronis, ut ex eorum fimo agri stercorarentur. Pavones quoque in summo pretii culmine fuisse ajunt. Marcus enim Aufidius Lurco saginare eos primus instituit, ex eoq; quæstuis reditus sestertium sexagena millia habuit, ut testatur Plinius: Varro supra sexagena millia nummûm dixit, quod & Budæus confirmat, hoc est ejus æstimatione mille & quingētos aureos, ex quo vectigali potest patere quanta fuerit gulę populatio. Ova eorum venierunt denariis quinis. Hortensius Orator pavonem primus cibi gratia Romæ occidit, & augurali cœnæ apposuit, cujus exemplum posteritas secuta in privatas epulas transtulit: Sed neq; in anseribus ingenia Romanorum impigra visa sunt, præcipuè verò epatis bonitatem novêre, fartilibus enim in magnam altitudinem crescit.

Aviaria primum instituit omnium

generum avium inclusis Marcus Lælius Strabo. Pretia quoque pomorum mirabilia tradidit Plinius, nam singula Persica primum sestertiis quaternis veniisse ait, deinde augescente gratia, auctoritate scilicet iis vescentium, pretium quoque adauctum ad trecentos nummos.

Quare mirum videri non debet, singulas arbores, ut tradit Plinius, millia nummûm annuo reditu meruisse, cum septem & sexaginta poma hanc summam conficere potuerint, tricenis nummis singula venundata. Ergo singularum arborum circa suburbana Romæ majus erat vectigal, quàm apud antiquos prædiorum. Præterea ut nihil intentatum luxus relinqueret, inventum quoque est quadrupedes saginare, tum feras tũ domesticas, & mẽsis solidas apponere.

Servilius Rullus primus Romanorum in epulis aprum solidum apposuit, Persarum Magnates credo imitatus, qui in suis mensis solidos asinos, equos, camelos & boves assatos ponebãt, ut Græci autores tradũt, nec solũ in feris ventris insa-

nia visa est, sed & in domesticis. Suem enim celerius castratione pinguescere repertúm est, neq; ex alio animali numerosior materia ganeæ inventa est; quare Censoriæ leges de nullo alio pecore frequentius paginas suas nobilitârunt. Interdicta enim cœnis glandia, abdomina, testiculi, vulvæ, sincipita & verrina.

Minus profectò mirabilis videtur lancium amplitudo tantoperè celebrata, quando pecora integra mensas Romanorum subiisse, Romanorum historiâ proditum invenietur.

Vitellius in principatu suo ducentorum sestertiorum, id est, quinque millium aureorum commentus est patinam, cui faciendæ fornax in campis exedificata est. Escaria insuper vasa ex murrhinis fieri cœperunt post Pompeji victoriam, non tamen sine magna ejus infamia, qui tanti luxus autor fuisse visus est. Nero capedinem unam murrhinam quadringentis sestertiis paravit. Verùm alios fuisse mores Romanorum ante Carthaginem eversam clarum est, ete-

nim

nim legati Carthaginensium dixisse aliquando feruntur, nullos hominum benignius inter se vivere, quam Romanos, eodem enim argento apud omnes cœnitavisse ipsos: at postquam de ea triumphavit Scipio, aurumq; illud grande Punicum transtulit, totum in apparatus mensarum paulò post transiit. Verùm ad cibos redeamus.

Glirium somniculosorum sagina quoque instituta est, & vivaria, ne quid venter non devoraret. Cochlearum pariter & saginam & vivaria commentus est Fulvius Hirpinus, ut illæ altiles ganeam quoq; implerent. Sed & vermes qui in ligno humore scilicet nimio nascuntur, Cossos appellant, saginare altilesq; facere luxus invenit, quin & alia fœdiora animalia in delitias gulæ verterunt.

In vinorum quoq; differentiis insanivisse victorem orbis populum in confesso est. Primum enim fuit magna parsimonia, vel propter raritatem, vel quoniam sibi quisque moderabatur, transmarina enim diu fuêre in autoritate, sed

ubi bona sua intellexit Italia falernumq; repertum, obscurata est eorum gloria. Verùm & de mensis secundis & mellitis operibus aliquid degustandum: per mellita hîc intelligantur fercula dulciora, quæ tunc mensis secundis inferri solebant, ut nostra memoria Sacchararati missus epularum à pistoribus dulciariis, & omnia quæ bellariorum censu continentur, & sacchareï panificii operisque structura in cœnis, quæ in lanceis argenteis ad ostentationem traducuntur, magis ut delibentur, quàm ut esitentur. Nero indicebat familiaribus suis cœnas, quarum uni mellita quadragenis sestertiis constiterunt: Quadragies autem sestertium, si centenis millibus aureorum nostrorum æstimentur, quanti ipsa cœna æstimari poterit? hic verò divitiarum & pecuniæ fructum non alium exspectabat quàm profusionem, sordidos ac deparcos esse dicens, quibus ratio impensarum constaret, prælautos vero & magnificos, qui abuterentur ac perderent. Laudabat idem mirabaturq; avunculum

Cajum Caligulam nullo magis nomine; quàm quòd ingentes Tiberio relictas opes brevi ſpatio prodegiſſet: hic in omni vitæ parte prodigos omnes ſuperavit, commentus novum balnearum uſum, portentoſiſſima quoque genera ciborum atque cœnarum, ut calidis frigidiſque unguentis lavaretur, pretioſiſſimaſque margaritas aceto liquefactas ſorberet, convivis ex auro panes, atque obſonia apponeret, aut frugi hominem eſſe oportere, aut Cæſarem, dictitans. Is opes immenſas non modò deparci, ſed & ſordidi Imper. Tiberii, quas annis tribus & viginti confiſcaverat, non toto vertente anno abſumpſit, id eſt, ſexcenties ſeptuagies quinquies centena millia aureorum noſtrorum, æſtimãte Budæo.

Vitellius præcipuè luxuriæ ganeæq; deditus novies millies ſeſtertiûm paucis menſibus intervertit, teſte Tacito: quadrifariam epulas diſpertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, & commeſſationes, quibus ut ſufficeret, vomitibus aſſiduè utebatur. Quod etiã factitaſſe Clau-

dium

dium Cæsarem invenio, pinnâ in os indita, vinum enim cibósque quocunque tempore appetebat avidissimè, convivia agitabat & assidua & ampla, nec triclinio unquam abscessit, nisi distentus ac madidus, erat boletorum avidissimus: Quare per hanc occasionem venenum ei datum ab Agrippina conjuge, quo facto illa terris venenum alterum sibique ante omnes Neronem dedit.

Verùm famosissima illa fuit supra cæteras cœna, Vitellio à fratre data, in qua duo millia electissimorum piscium & septem avium apposita traduntur: Scarorum jecinora, Phasianorum, & Pavonum cerebella, linguæ Phœnicopterum, murenarumq; lactes à Carpathio usque fretoq; Hispaniæ petitę, eam exornarunt gloriaq; palati extiterunt.

Convivia M. Antonii & Cleopatræ commemorare supervacaneum est.

Unum tantùm memoratu imprimis dignum adjiciam. Marcus Antonius exquisitis quotidiè epulis saginabatur, & per luxum inusitatum debacchabatur:

Ad eum enim Reges Orientis salutandi causâ confluebant, quibus impendiis exhausisse ducenta millia talentorum fertur, hoc est, centies & vicies mille aureos. Verum Cleopatra Ægypti Regina lautitiam ejus omnem apparatumq; fastu meretricio superbiaq; detrectabat, dictitans unâ se cœna centies sestertiûm absumpturã. Quod equidem etsi incredibile Antonius existimaret, cupiebat tamen discere, quare condicta est cœna, in qua Regina magnificam alias epularum struem, sed quotidianã Antonio posuit: irridenti autem & computationem expostulanti illa se in ea cœna taxationem consumpturã confirmabat, quare mensam secundam inferri jubens detractum auribus unionem aceto mersit & liquefactum absorbuit: singulare & ferè unicum naturæ opus, ut ait Plinius, auribus gerebat Cleopatra. Quis quæso non obstupescat uno ferculo secundæ mensæ centies sestertiûm, id est, ducenta & quinquaginta millia aureorum absumta: tanti enim æstimatus est hic unio Cleopatræ.

Tres historiæ prodiderunt qui experti sunt quid in gloria palati saperent margaritæ: Æsopi Tragœdi Filius primus id ausus est tentare: deinde Regina Ægypti, tertius Cajus Cæsar Romanus princeps, & certum est luxum auctum, & diminutum morib. principum dominantium. Lentuli quoq; auguris luxus cœnarum nobilis fuisse proditur. Hic à Seneca maximum divitiarum exemplum appellatus est, millies enim sestertiûm vidit, hoc est, centies centena millia aureorũ: is est apud quem Cicero cœnavit, ut ipse refert in epistolis.

Clodius, quem Milo interfecit, perditâ fuit luxuria: quin & Milo ipse egregius prorsus homo, cujus æs alienum inter animi humani prodigia duxit Plinius, rerumq; memorabilium æstimator & acutus & censor gravis.

Heliogabalum luxuriæ perditissimæ quoque fuisse historiæ tradunt. Sortes is convivales scriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius haberet X. Camelos, alius X. struthiones, alius X. muscas, alius

de-

decem.lib.auri, alius decẽ plumbi, alius decem ova gallinacea, alius X. ursos, alius X. glires, alius X. lactucas, alius X. lib. bubalinæ carnis: exhibuit navales pugnas in Euripis vino plenis. Idem nunquam minus centũ sestertiis cœnavit, aliquando autem tribus millibus computatis, teste Lampridio.

Julius Severus donavit calices singulis convivis per singulas potiones myrrhinos & crystallinos: dedit vasa aurea, argenteas & aureas coronas, dedit & vehicula cum mulionibus & mulabus, cum juncturis argenteis, ut ita à convivio redirent: Convivium æstimatum ferunt sexagies sexcentûm millibus sestertiorũ, teste Capitolino. Unde non in cibis tantum, verum etiam in omni vitæ parte modum nullum statutum apud Romanos aliquot seculis in confesso est. Si quis enim reputet animo ludorum cœnationumque apparatus prodigentissimos, ædium & villarũ insanas structuras, aliarũq; id gen⁹, horrescit anim⁹, nec mirum, cum terrarũ Domini una cum opu-

lentia gentium victarum, mores quoq; & cultus induerint, quod in Alexãdro notissimũ est; is enim devicto primùm Dario luxuriosa convivia & epularum magnificentiam sectari cœpit, ut transiret in mores quos vicerat, immemor scilicet tantas opes his moribus amitti: & certum est paucas fuisse gentes barbaras, quæ aliquando luxuriam nõ sint amplexatæ, quod malum à victoriis & præda spoliisq; hostium profectum constanter asserendum.

Cum itaque luxus apud Romanos ad summum fastigium culmenq; ita pervenisset, nullis legibus, nullis edictis, nullaq; mulcta castigari coërcerive potuerunt. Verum principiis obstandum erat prisca illa severitate & parsimonia, quę in infantia imperii extitit. Leges equidem sumtuarias Romæ promulgatas invenimus innumeras, sed nulla fuit, quæ capitalem luxum, at ne exilio quidem mulctaret; tametsi probrosè objici solitum Lucio Crasso & Lucullo.

Phania lex, qua cavebatur ne quis carius

rius obſonaret, tres tantum habuit qui parerent, Mutiũ ſcilicet Scævolam, Cecilium Tuberonem & Rutilium Ruffum, qui hiſtoriam Romanã Græcè ſcripſit, auctores Athenæus & Macrobius. Parſimonia inquit Gellius libr. noct. Att. 2. apud veteres Romanos, & victus atq; cœnarum tenuitas, non domeſtica ſolum obſervatione & diſciplina, ſed publica quoque animadverſione legumq; cõplurium ſanctionibus cuſtodita eſt: Et paulò pòſt. Senatus decretum vetus eſt C. Fannio & M. Valerio Meſſala conſulibus factum, in quo jubentur principes civitatis, qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutua inter ſe convivia agitarent, jurare apud conſulem conceptis verbis, non amplius in ſingulas cœnas ſumptus eſſe facturos, quam centenos vicenosq; æris, præter olus & far & vinũ, neque vino alienigeno, ſed patrio uſuros, neque argenti plus pondo in convivio quam libras 100. illaturos.

Sed poſt id Senaſconſultum Lex Fannia lata eſt, quæ ludis Romanis, item lu-

dis plebeis & Saturnalib. in singulos dies centenos æris insumi concessit, decemq; aliis diebus in singulis mẽsibus tricenos, cæteris verò omnibus diebus denos.

Lex deinde Licinia rogata est, quæ cum certis diebus sicut & Fannia, centenos æris consumi permisisset, nuptiis ducenos indulsit, cæterisq; diebus tricenos, tum & carnis aridæ & salsamenti certa pondera in singulos dies constituit. Has leges nonnulli observarunt, eas tamen postea situ obliteratas L. Sylla renovavit, quoniam videret plerosque in patrimoniis amplis helluari, & familiam pecuniamq; prandiorum gurgigitibus proluere. Legem itaque tulit ad populum, qua cautum est, ut Calendis, Idibus, Nonisq; diebus ludorum, feriisq; quibusdam solennibus tricenos sestertios in cœnã insumere jus esset atq; potestas, cęteris autem diebus omnibus nõ amplius ternos. Sed hæc ridicula habita est, & à nullo observata.

Nonnulliq; censent eum sic sanxisse, non ut modum sumptibus statueret, sed

pretia minueret, ut pluribus luxuriosè vivendi facultas esset: & mirari subit, Syllam in tanta tyrannide & avorũ suorum tantis funeribus & proscriptionibus, tam scrupulosè rei escariæ modum voluisse statuere, & Scauri illius sui privigni portentosissimam prodigalitatem conniventibus oculis præteriisse.

Alia autem fuit Lex Æmilia, quæ non sumptus cœnarum, sed ciborùm genus & modum præfiniebat.

Postremo Lex Julia ad populum pervenit, C. Augusto imperante, qua profestis quidẽ diebus ducenti finiuntur, Calendis, Idibus, Nonis & aliis quibusdam festivis, trecenti, nuptiis & repotiis, hoc est, postridie nuptiarum sestertii mille, qui quinque & 20. aureis coronatis æstimantur: Christianorum nuptiæ nostra ætate lõgè luxuriosiores, & sumptuosiores, quippe vel quotidiana convivia longè hanc taxationem excedunt, sestertii enim ducenti in singulas cœnas quinque æstimantur coronatis. Porro si qui essent Romani, qui simularent frugalitatem

& continentiam, ii quæ lege excepta erant, id est, hortensia, & quæ terræ nata vocant olera, legumina omnia, fungos & tubera ita laute condiebant, ut facilè aliorum, quæ non erant excepta, sumptus superarent, eaq; nõ magnopere desiderarent, quo factũ, ut è luxu in luxum damnosiorem lapsi sint magno sanctionum illarum contemptu ac derisu.

Extant & aliæ censoriæ leges, teste Plinio, glandia in cœnis, gliresq; apponi vetantes. Inventi pariter sunt principes, qui bacchanalia viventes coërcere luxum simularint.

Domitianus in summa frugum penuria & vini ubertate largissima edixit, ne quis in Italia novellaret, utq; in provinciis vineæ succiderentur. Fertur etiam C. Cęsar legem sumptuariam severè admodum observare jussisse, dispositis etjam circa macellum custodibus, qui ementium obsonia retinerent.

Verum boni principes bonis suis moribus & vita proba exemplum satis præbent sobriè & modestè vivendi.

Au-

Auguſtus in principatu ſuo, vitæ ſuæ ſeveritate atque temperantia luxum diminuit.

Hadriani modeſtia ſuis pro lege fuit.

Antonius Pius tali uſus eſt victu, ut eſſet opulentia ſine reprehenſione, parſimonia ſine ſordibus, & menſa ejus per proprios ſervos, aucupes, piſcatores, ac venatores inſtrueretur.

Temperantia quoque nobilitatos invenio Phocionem, Ariſtidem, Phormionem, exercituum clariſſ. duces, Epaminondam Thebanum, Ageſilaum illum magnum, Cleomenem Lacedæmonium, Alexandrum Macedon. Catonem Cenſorium, &c.

Non omiſerim Imperatoris cujuſdam Chriſtiani ſeverum verbum ad milites Sarracenis victos, qui, cum cauſam in vini inopiam rejicerent, quod ſcilicet vinum ſoleat animos incendere, corporiq; vigorem agilitatemq; addere, dixit, at qui vos vicerunt aquam omnes potant, eorum enim lege Mahumetica vini potus prohibetur.

Egregium quoq; Fabricii dictum & factum nefas duxi silentio preterire, cum nullæ sint leges, nullæq; sanctiones censoriæ, quæ magis avocare debeant à vitiis intemperantiæ, quam hujusmodi virorum vitæ exempla. Is Samnitum legatis immensum auri pondus offerētibus, rogantibusq; enixissimè, ut id acciperet, atq; uteretur in illa sua paupertate, fertur manus planas ab auribus ad oculos, & deinceps ad nares, & ad os, gulamq;, atq; inde ad imum ventrem deduxisse, simulq; legatis ita respondisse, dum illis membris omnibus quæ attigisset, obsistere atque imperare posset; numquam quicquam defuturum: quo verbo quid sanctius dici potuit? sed paucos habuit imitatores Romæ. Certum est tunc homines bene salubriterq; victuros, si ventri atq; gulæ vasis corporis pessimis non obtemperarint, sed eorum intemperatis cupiditatibus & importunis interpellationibus fortiter obstiterint: at eorum causa major me hercule mortalium pars vivit, horum gratia avaritia expeti-

tur, luxuria his conditur, his ad Indos navigatur, ad Phasin & ultra quæruntur obsonia, horum gratia profundissima exquiruntur maria. Quin nulla sunt montium juga, nullæ rupes, nulla claustra, quę non transcendantur & infringantur, ut venter saginetur.

Multi ob luxuriosam & delicatam victus rationem adepti sunt ventrem pinguissimum & distentissimum in amplitudinem.

Ptolomæus Evergetes VII. Ægyptiorum Rex, & hujus filius Alexander ob quotidianam voracitatem adeò fuere ventricosi, ut vix pedem efferre possint, raroq; in conspectum populi prodirent.

Dionysius Heracleorum tyrannus filius Clearchi ob intemperantissimas quoq; voluptates ad immodicam corporis molem adolevit.

Fuit item Pitho Bizanti9 Rhetor obesissimo aqualiculo, pariterq; ejus uxor gulæ scilicet vitio & ventris intemperantia.

Nostra memoria nobilissimarũ & cla-

rissimarum gentium viri inveniuntur, & in aulis Magnatum non infimum locum obtinentes, qui adeò ventrem tumidum & turgidum haberent, ut multis annis non licuerit pudenda contemplari: quibus tamen voracitatis quoddam vitium à natura insertum est, excusandi veniunt, neque dubium est alios aliis fuisse & esse edaciores naturâ.

Exordium sumemus ab ipso tantopere decantato Hercule, quem neque famen tolerare novisse, neque gulæ ventrique imperare, neque etjam modum cibis statuere prodiderunt Græci, quę sunt ardentissimæ & intolerabilis intemperantiæ argumenta.

Est & incredibilis Milonis Crotoniatæ edacitas, is enim uno convictu carnis pondo 20. totidemq; panis vorasse creditur, vini verò tres Choas exhausisse, quin & taurum vivum in Olympia humeris suis circumtulisse, stadii unius curriculo prędicatur, ipsumq; postea solũ die uno vorasse. Verũ in prodigioso robore prodigiosa fortè minus videbitur gula.

Sed

Sed quis Valentem Junium, vehicula cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitum, voracẽ fuisse non existimaverit, quin & carpenta comprehensa una manu retinere solitum, obnixius contra nitentibus jumentis, aliaque mirabilia fecisse, traditum reperio.

Athanatus autem, quem vidisse se Plinius affirmat, thorace plumbeo indutum, cothurnisq; quingentorum pondo calceatum, per scenam ingredi non parci fuisse putabitur, quemadmodum nec is, qui centenaria pondera pedibus, manibus totidem & ducenaria humeris contra scalas ferebat.

Theagenes Thasius athleta taurum solus edebat.

Astidamas athleta Milesius, qui ter in Olympia victor evasit, plerunque omnia quæ apud Aribatzanem Persarum Regem in convivio parato offenderet, solus absumebat: quamobrem non inepte dixit ille, mille quidem in Græcia pestes esse, sed athletarum generis pessimam & pernitiosissimam.

Est in exemplis quoque Herodotus Megarensis tibicen & saltator, qui panis sex chœnices & carnis lib. 20. ederet, viniq; hauriret duas Choas uno convictu: porrò & tubis duabus canere solitum Græci scripserunt.

Celeno Phrygiæ Rex voracitate & ventris ingluvie memorabili extitisse fertur. In hac quoque nomenclatura reponunt Mithridatem illum Ponti Regem maximum, ajuntque quandoque certamen & cibarium & vinarium condixisse, constituisseque victori præmium talentum unum argenteum, atque in eo certamine Regem ipsum declaratum victorem.

Capitolinus Maximum patrem narrat frequenter bibisse uno die vini amphoram Capitolinam, & edisse 40 carnis libras.

Gulosus ille Phago Aureliano Imperatori in delitiis fuit, quod uno in prandio ederet aprum totum, vervecem unum, præterea porcellum & centum panes, exiccavitque orcam vini, quibus in

ventrem exceptis percontatus est cocum, quanam hora sit redeundum ad cœnam, teste Vopisco. Digna herculè gula harpyis rapacibus.

Proximum nunc est, ut vinolentiæ sectatores prosequamur, bibaces & vinosos; qui circa perdenda vina occupati sunt: dederat nobis natura aquę potum, qua cætera omnia utuntur animantia. Verum ejus benignitate non contenti multo labore magnoque impendio liquores alios quæsivimus, qui mentem animumque obtunderent, atque etjam adimerent, quin & corpora effœminarent & mollia redderent. Id verò non in una orbis terrarum parte inventum est, sed ubiq; gentium.

Bibacitate autem nominatissimi atq; celebratissimi fuerunt Græci, qui diebus festis inferias agentes pro poculis certabant, pluris facientes vinolentiam quàm opes. Hinc trita vocabula sunt græcari & pergræcari. Ægyptii vino olim admodum dediti fuerunt, eò enim abundabant. Sed contrà hodie evenit.

Nam jurarunt in Mahumetis perditissi mi legem, quæ vini usum sectatoribu abdicavit: qua re paucas vites illic nunc videas. Romani Tricongium Torquatum appellârunt à tribus uno impetu congiis exhaustis, & bicongium à duobus congiis Ciceronis filium. Xenarchus Rhodius Metretes dictus est à potione immodica. Maximinus, auctore Capitolino, pater, amphoram Capitolinam siccabat sæpe in die, amphora vero octo congios capit, seu duodequinquaginta sextarios.

Tyberius, quod ad merum pronior esset, dictus est Biberius, & pro Nerone Mero. Antiochum quoq; Magnum vinosum extitisse, historiæ testantur.

Alexandrum ad vina pronum fuisse, testatur Plutarchus, bibit apud Mediam vini fortis congios duos, & paulò post extinct⁹ est; Philippus quoque pater ebrietati indulsisse multorum consensu dicitur: De quodam vini potatore reperitur, Syracusis tamdiu potare solitum, donec ab eo cooperta ova in terra fœtum ede-

rent,

rent, prodente Aristotele & Plinio ejus interprete.

Cato Uticensis huic vitio affinis fuisse creditur. Bonosus Imperator, ut scribit Flavius Vopiscus, bibit quantum alius nemo: Et si quando legati barbararum gentium undecunq; venissent, ipsis propinavit, ut eos vino obrueret, sic enim ab ebriis consilia eliciebat. Idem Phagi cujusdam meminit, qui vini orcam uno cōvictu biberet.

Dionysius Siculus Nestor item vinolentus traditur, nam vel gravi instāti pugnâ à potu non abstinuit.

Illyrii cubantes cœnant & bibunt, ut Menander scriptum reliquit, quin & suas uxores cōvictibus adhibent, quibus propinare egregium & pulcrū putant: at demū ipsæ viros è cōviviis deturbant, alvūq; sibi fasciis zonisq; latis cingunt, dum potant: Primum quidē leviter & modicè, postea verò cum liberalius bibant, arctius validiusq;. Cōstat multos invictosq; exercitus militū vinolentiâ fuisse deletos. Carthagin. nō sinebāt in castra vinū deferri,

Alcei poëtæ memorabilis fertur ebrietas: namq; semper potans inventus est, scripsitq; sua poëmata ebrius: quod & de Comico Aristophane proditur: quin & Epicharmum in scenam primum vinolentiam invexisse ajunt, ut in totum dixisse liceat, poëtas vel insignes vinosos fuisse. Extant compluria nobilia exempla vinosorum, quæ audientium fastidio parcens prætereo: plura qui desiderat, legat cœnas Athenæi, in quibus magnum Asotorum catalogum reperiet.

Sed & fœminarum genus vini fuisse avidum poëtæ Græci scripserunt.

Quin & annalibus Romanorum reperiuntur fœminæ vinosæ vel priscis illis temporibus, quibus luxus incognitus & ebrietas videbatur.

Romulo regnum obtinente Egnatius Metentinus uxorem, quod vinum è dolio bibisset, interfecit, cujus cædis absolutus est à Romulo.

Est quoque inter exempla, matronam quandam à suis inediâ mori coactam, quod loculos in quibus erant claves vi-

nariæ cellæ, resignavisset.

Præterea invenimus mulierem à Cneo Domitio dote mulctatam quod viro inscio plus visa esset vini bibisse, quam valetudo exposceret. Polybius apud Athenæum scribit, Romanorum fœminis vinum bibere non licuisse.

Cato censuit osculum fœminis dari propinquis, ut scirent an temetum olerent, hoc enim tunc nomen vino erat.

Nostræ hodie cautiores sunt & calidiores, quæ à vini haustu cõmanducant; aut anisum saccharo intectum, fœniculum, aut coriandrum, quo diverticulo imponunt maritis atque adulteris.

Apud Massilienses lex quoque fuit, quà mulieres aquã potare jubebantur, hancque legem eandem Mileti sua ætate viguisse Theophrastus autor est. Præterea apud Romanos prẹtẹr fœminas, nec servilia vinum potabant, nec adolescentes qui annum 30. non attigissent.

Antiquiores quoq; Romani in conviviis liberaliorib. tot cyathos singulis haustibus ebibere soliti sunt, quot erãt literæ

in nominibus amicarum; à qua consuetudine Martialis Epigramma libr. 1. emanavit:

Nœnia sex cyathis, totidem Iustina bibatur,
Quinq; Lyca, Lyde quatuor, Ida tribus,
Omnis ab infuso numeretur amica falerno.

Atque inde sunt inventa vocabula, triens, quadrans, quincunx, septunx, & reliqua quæ non magis pocula, quàm mensuras significant.

Sed certum est Romanos potores habuisse memorabiles, quod satis indicant bicongii, tricongii atq; amphorarii: quāvis cōsuetudo hic plurimum valeat, nam quanto plus biberint, tanto plus sitiunt Parthi: verùm sitis causas non stomachi tātum infirmitati vel firmitati, quod Budæus facit, tribuendum, cum aliunde veniant. Capacitas certè ventriculi & ejus amplitudo cibi & potus majorē copiam expetit, arguitq; firmiorem constitutionem visceris: angustia verò & parvitas contra imbecillitatem, potulentorumq; ac esculentorum parsimoniam suadet.

Itaq; hic tenendum, errare eos qui omnem morborum causam in intemperantiam rejiciunt, quasi hæc sola & unica sit omnium morborum mater. Licet enim plures occumbant crapula quàm capulo, lancibus quàm lanceis, constat tamẽ experientiâ certísq; autoritatibus, etiam exactissime viventes in periculosos sæpe morbos incidisse.

Verùm de vinolentis hactenus, nunc de priscorum quoq; poculis dicendum aliquid, quæ fuisse multiplicia & variasse etiam pro vinosorum miro ingenio & luxus inconstantia, nõ est obscurum judicatu. Latini potoria & pocula appellant, græcè ποτήρια.

Sed hic prius docendum, an prisci majoribus & capacioribus poculis sint usi, quam nostra ætas. Scio enim non raro in cõviviis liberalioribus hanc quæstionem excitari.

Dicæarchus Messenius Aristotelis discipulus antiquos minoribus potoriis usos & dilutius bibisse prodidit.

Chamæleon Heracleotes in eo libro

quem de ebrietate scripsit, antiquos Græcos censet haud quaquam in usu habuisse capaciora pocula; sed idipsum esse novitium in Græcia, postea inventum à barbararum gentium moribus translatum: quin in nulla Græciæ parte pocula ampla fuisse admissa in mensas & potus, quam à Solis magnatibus, heroibusq;, ab aliquo scriptum esse idem testatur.

Spartanis regibus teste Herodoto, binæ dabantur cotylæ, cæteris verò singulæ in convictibus, tanta erat apud eos vini parsimonia.

Nestoris poculum apud Homerum celebratur insigni amplitudine. Unde patere potest potorium datum cyclopi ab Ulysse parvũ haud quaquam extitisse. Poculorũ autẽ nomina recensere quædã absurdum non est, maximè quorum usus crebrior fuerit & nobilitas præstantior.

Fuere quædam potoria gentibus peculiaria, κώθων Lacedæmoniis, quod genus erit utile & commodum in bello: ubi plerumq; aquam impuram haurire necesse sit: quin & eosdem figulinis usos

in epulis nuptialibus solennibus & sacrificiis traditur: nam in aliis conviviis aliis vasis potabant.

Quin & Argivi in quibusdam cœnis figulina usurpabant. Sed inprimis Agathoclea regem ferunt potasse, fictilibus & cœnasse etiam, cum tamen amicis suis & convivis aurea præberi curaret, ne scilicet oblivionem originis suæ ad insolentiam indueret sublatus ex humili patris figuli fortuna ad regnum.

Romæ quoq; eo pervenit aliquando luxuria, ut fictilia pluris venirent quàm myrrhina: unde & collegium figulorum illic constitutum esse narrant.

Nobilitantur gentes terra sua & vasis ex ea. Vasa Arretina commendabantur.

Surrentum calicum nobilitatem retinuit: Saguntum quidem in Hispania, & in Asia Pergamum, & hæc ultro citroq; per maria transportabantur.

Sed Choæ in maxima erant gloria, Hadrianæ firmitatis nomine laudẽ adeptæ. Amphora vas erat condendo vino accõmodatũ, non mensis, quanquã Tiberiũ

vini amphoram super cænam cuidã propinasse invenio, quam uno impetu exhauserit. Potoria ingentia à Romanis usurpata constat. Nam & eorum proceres sic gloriam quæsivisse memorantur, unde Tricongiorum & Bicongiorum præclara illa cognomina. Sed quis queso crederet hac nostra ætate posse reperiri, qui uno impetu tres congios aut etiam amphorã exsorberet. Plinius, ubi de ebrietate vitanda locutus est, venena excogitata ad sitim quærendam pariter enarras, cautissimos, ait, ex his balneis quoq; coqui videamus, exanimesq; efferri: jam verò alios lectum expectare non posse, imò verò nec tunicam, nudosq; ibi protinus & anhelos ingentia vasa corripere velut ad ostentationem virium, ac plene infundere, ut statim evomant, rursusque hauriant, atq; iterum, tertioq; tanquam ad perdenda vina geniti. Ex quibus verbis maximis potoriis Romanos bibisse elicitur.

Præterea varias eorum figuras fuisse & cœlaturas non est dubium, alia enim

ven-

ventrosa & patula, alia angustiora & strictiora: Invenio crateras, pateras, calices, cyathos, Scyphos, Carchesia, in frequentiori usu apud Latinos. In Pauli Æmilii triumpho, crateres argentei, cornua, phialæ, & calices grandissimi affabreque facti & pulcerrime ornati deferebantur.

Crater, ut Græci putant, dicitur à κεράσαι, hoc est, miscere & temperare aquam vino, vel ἀπὸ τοῦ κέρατος, q. κερατὴς, quoniam in cornu olim vinum infundebatur: Mos enim fuit antiquioribus primum cornibus potare, idq; fecisse Thraces Xenophon docuit, quin & Philippum Macedonem Atheniensibus cornu propinasse ferunt. Peonios ajunt boves educare, qui cornua gestent tantæ magnitudinis, ut capere possint tres & quatuor choas, quare ex iis facere pocula, quorum labia argento aurove circumducantur. Porro Athenienses cornibus aureis usos in potibus quidam memoriæ tradiderunt, unde Virgil. dixit:

Crateras magnos statuunt, vinumq; coronant.

Et grandem fuisse craterem oportuit,

post quem Virgilius lib. 9. Æn. Rhetum sese tegentem ne ab Euryalo interficeretur, scripsit, quod etjam carmine suo indicat:

Est magnum metuens se post cratera tegebat.

Pateram quoque in auctoritate fuisse non ambigitur; nam à Virgilio sæpè nominatur, præcipuè verò in Didonis convivio: Cum primis autem principibus & proceribus peculiaris existimatur: unde Fabricius quidem ille Romanus bellicosos Imperatores vetabat habere plusquam pateram & salinum ex argento. Calices, qui à Græc. κύλικες, multis modis luxuria variavit. Sed hoc quoque non fuit satis. Gemmis potare instituerunt mores Romani, & calices Smaragdis contexere, quod Maro severè admodum & verè reprehendit carmine suo Georgico, cum ait:

Hic petit excidiis urbem miserosque penates,
Vt gemmâ bibat, & serrano dormiat ostro.

Murrhinorum verò & crystallinorum gratia inventa est ad rigidos potus, qui-

bus pretium fragilitas fecit: Murrhino calice 80. sestertiis empto capaci ad sextarios sex potavit consularis quidam ob amorem abraso ejus margine, ut tamen injuria illa pretium augeret.

Nero amissarum rerum nuncio accepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos, ut ne quis alius biberet. Idem quoq; Scyphi fracti membra servari, ut ostentarentur, curavit. Quin & capedinem quadringentis sestertiis, ut princeps Romanus pretiosissimè biberet, mercatus est. Murrhina ex Oriente petebantur, illic enim plurimum nascebantur, præsertim in Parthorum ditione & Carmania.

Crystallina in summo fuerunt honore, deportanturque à Venetis: ad frigidos & rigidos quoque potus quæsita crystallus, planeq; omnium consensu glacies est, nullibi enim reperitur, nisi ubi hibernæ nives maximè rigent. Nascitur sexangulis lateribus. Xenocrates testatus est vas amphorale ex ea visum.

Vitrea nunc sequuntur, ex quibus imprimis

primis laudantur candida translucentia. Usus eorum creberrimus tum Magnatibus, tum pauperibus. Sunt autem caloris impatientia ut crystallus; nisi præcedat frigidus liquor, quin & virus aut venenum non tolerare vulgò creduntur, aut acrimoniam ceparum, aliorumve id genus: fiunt autem omnibus ferè coloribus, nulla enim materia aut sequacior & ad picturam commodatior: rarò tamen sic picti & coloribus infecti calices ad potandum usurpantur à vitam nidiorem viventibus, tantum ad ostentationem habentur, nisi qui margines inauratas habere visuntur, aut raras lineas in calicis orbe rectas transversasq;: alii ad escaria vasa, hoc est, tragematum & Saccharorum, vitro picto utuntur, aut rubro aut cœruleo, & hyacinthum imitante aut Sapphyrum. Inopia ligni vitreorum annonam flagellat.

Scyphi nomen quoq; Græcum esse certum est, ἀπὸ τοῦ σκαφίδος, hoc est, vasculo, quo lac aut serum continetur, cœptiq; sunt fieri fictiles & argentei, multis-

que

que modis ornabantur, auro, argento, gemmis & cælaturæ artificiis singularibus, ideoq; à Roman. ad potandum usurpabantur, verum in Scyphis aurum spectasse prodigiosum habitum & luxuriosum, Plinius testis est, ubi de petoritorum & vehiculorum ornamentis & inani luxuria differit.

Vasa quoq; potoria ex Onyche facta primum in Germania: quin & amphoræ ex eo lapide & vrcei: absurdè labuntur hic qui Onychem unguem interpretantur.

Trulla præterea inter vasa vinaria reponitur, quæ ex auro & murrhino fieri luxus excogitavit, etjam ad ventris excrementa excipienda.

Fuerunt & alia pocula affabrè facta & cælata, ut illa duo, quæ Germanicus Cæsar dedit Cassio Syllano præceptori suo Calamidis manu cælata, quæ postea Zenodorus ita æmulatus est, ut vix ulla artis esset differentia.

Fiebant item potoria vasa ex Carchedonio, & hodie etjam ex argento & ar-

gento vivo, quod vitæ insidiosum arbitror, vix enim fieri poteſt, quin tempore atteratur & abſorbeatur aurum, & reliquiæ argenti vivi potibus admiſceantur, quæ viſcera perrumpant dira tabe: nam certum eſt aurificum & artificum inaurantium corpora tremore pertentari. Eſſe quoque Carcheſium antiquiſſimum potorium figuræ oblongæ, teſtatur Virgil. Æn.

Hic duo rite mero libant Carcheſia Baccho
Fundit humi.

Nomen ei redditum putant à ſuprema mali in navi parte.

Magnam denique poculorum nomenclaturam à Græcis ad Latinos tranſiiſſe extra controverſiam eſt, cumque nobis plus quàm abundè omnis generis ſuppetant, facto fine rivos claudo.

Audiviſtis de priſci ſeculi inclinatis ad luxum moribus, qua gloria, ſi noſtræ ætatis mores homineſque defraudarem, magnam certè injuriam facerem. In hac innumeri vivunt ut edant, non autem edunt ut vivant, longè à Socratis ſapien-

tiſſimi

tiſſimi ſententia remoti. Vina enim hac noſtra ætate tam profuſe prodiguntur apud Chriſtianos, ut videantur ad perdenda ea geniti: proceres, pauperes, plebs infima, infantes, pueri, viri atque fœminæ pariter vinum amplectuntur, nec ſine eo vitam putant beatam, ut nulla in parte operoſiorem vitam noſtro ſeculo inveniamus quàm in perdendis vinis. Apud nos enim ſine lege, ſine modo bibitur.

Germanorum bibacitas apud alias gentes hodie ante cuncta nobilitatur, atque inter miracula celebratur, cum ſinguli quaternos quartarios uno prandio hauriunt, & hodie vaſa potoria cernuntur, quæ plus quàm duas Choas capiant, quibus hoſpites & externos liberaliſſimè invitant & proluunt: ac nullus hoc tempore eſt, qui luxurioſas & profuſas mēſas non ſtruat, quiq; coquos ganeæq; artifices peritiſſimè cibos cōdientes & patrimonia mergentes non quęrat, quam vitę intemperātiam apud Chriſtianos maximè debacchari memoria noſtra videm⁹.

In conviviis enim nostris omnes studemus & certamus pro luxus patina & principatu.

Nam quo quisq; exquisitissimorum obsoniorum varia genera epularumque varios apparatus & lautos profusius dat, eo magis commendatur: at quanto innocentius ille victus fuit, de quo Plinius, qui tunc Asiæ præerat in Epistola quadam ad Trajanum Imperator.

Coïbant Christiani, ad capiendum cibum promiscuum & innoxium. O tempora! O Christianorum mores prostratos! venimus eo, ut maximè cibis pereamus, hinc innumerosissimum illud morborum agmen ac satellitium novum, quod indies gulæ culpa emergit: nam certum est vino potuque immodico plurimos funeris ante diem interire.

Verum enimverò, ne quis existimet, me omnem epularum apparatum abjicere, velleq;, ut Christiani ab omni prorsus conviviali consuetudine tanquam monophagi sint alieni, ei ex multis hoc unicum dico, tantum abesse, ut tale quid

sen-

ſentiam, ut etjam in veteri & novo Teſtamento pios & religioſos homines cõvivia & aliis apparaſſe, & invitatos allorum convivia adiiſſe, quin & Deum ipſum convivia læta populo ſuo præſcripſiſſe atq; mandaſſe, non ignorem, facileq; ſi opus eſſet, id probari poſſit. Ipſe Chriſtus omnium exemplorum rationumq; loco nobis debet eſſe, quem Euangelica hiſtoria tradit, & convivio alios excepiſſe, & ad aliorum convivia acceſſiſſe, atq; adeò cum improbæ famæ hominibus, publicanis & meretricibus ſæpè numero convivia inire minimè dubitaſſe, non libidine quadam immoderataq; cibi potuſq; aviditate, ſed, ut Hieron. c. 9. Matth. diſſerit, ut occaſionem haberet docendi, utq; illorum invitationes cum ſpiritualibus epulis compenſaret, illoſq; hac occaſione ab improba vita ad bonam frugem perduceret. His adde Salomonis in Eccleſiaſte teſtimonium, nihil, dicentis, homini ferè optalibus eſſe, quàm lætari, convivari, & ſoluta quadam animi libertate eſſe: Nec non Siracidis

c. 31. & 32. docentis convivia jucunda esse, &c. Si igitur Christus cum Pharisæis, publicanis atq; meretricibus convivari solitus est, nobis quoq; an hoc liceat, quæritur? Respondetur non simpliciter & in universum omnem convivandi cum improbis libertatem Christianis in sacris literis interdici, quam etjam ipse Paulus relinquit liberam, 1. Cor. 10. Sed nimium convictum prohiberi, cum videlicet quis avidè, magnoq; studio & voluptate consuetudinem eorum sectatur cum dictis vel factis illorum superstitionibus pietatiq; præbet assensum, cum religionem veram criminandi subministrat occasionem, & Christi exemplo contrarius, in impietate & superstitionibus ipsos confirmat, cum præcipuus conviviorum finis sit, omnia facere ad Dei gloriam. Inordinata igitur, immoderata, luxuriosa, monstrosa, portentosa & sumptuosa convivia damnantur, quæ non ex honestatis & caritatis erga Deum & proximum studio, sed ex ambitione & inexplebili quadam voluptatum cupiditate

Platonica cœna.

insti-

instituuntur. Contrà verò frugalia, munda, parca, immoderata, jucunda, suavia (quæ honestis & liberalibus jocis sunt condita, quales verè elegantes ac eruditi homines solent afferre è Musarum sacrario) maximè probantur, sunt enim luxus exotici doliq; ignara. In horum censu fuit cœna Saturnia, quæ à Poëtis aureo seculo tribuitur, proverbialiq; tropo dicitur pro beata. Cœna Icci Medici Tarentini, cujus vitæ parsimonia in proverbium abiit. Meminit Ælianus alterius cujusdam Icci Tarentini luctatoris, quem toto certaminis tempore temperatissimè vixisse, venerisq; omnis fuisse expertem scribit. Inter frugales quoq; & moderatas cœnas referuntur philosophicæ, frugalissimè Athenis à Diogenistis, Antipatristis, & Panætiastis instructæ, ut moderatè & eruditè de rerum natura differerent. Convivium quoq; Musicum pro mediocri temperatoq; passim apud autores accipi testantur Athenæus lib. 10. dicens, convivio exceptus mediocri & musico: Et Plutarch. in præc. salubrib.

Convivia frugalia & amica.

Cœna Saturnia.

Cœna Icci.

Cœna philosophica.

Convivium Musicum.

Timotheum Athenienſium ducem cænaſſe dicit in Academia apud Platonem Muſicam & frugalem cœnam: Atque hinc Lucianum convivium ſapientum virorum μυσσῖοι appellaſſe puto. Cœnam quoq; Platonicam proverbialiter & parœmiacè pro mediocri & frugali uſurpatam invenio, propterea quod is Philoſophus ejuſmodi cœna fuiſſe delectatus ſcribitur. Unde Timotheus Cononis filius ſumtuoſis cœnis indulgens, à Platone exceptus tenui, muſico & moderato victu, dixit, eos qui apud Platonem cœnarent, poſtridiè bene ſe habere. Horatius lib. 2. Satyr. 5. cœnas quoq; ruſticas vocat tenues minimeq; ſumtuoſas, dicitque poſt eas ſe noctes ducere quietas & tranquillas. De his conviviis verè & convenienter dicitur, quod ſint mutuæ hominum caritatis, amicitiæ, benevolentiæq; vincula & ſymbola. Unde rectè à convivendo dicuntur, vitæq; conjunctione & quaſi convictu, quod tunc maximè ſimul vivatur, teſte Ciceron. lib. de ſeneɛt. Nonius Marcell. epularem amicorum

Plato-nica cœ-na.

corum accubationem vocat. Aristoteles in Ethicis convivationes hominum amicitiis tuendis ac stabiliendis perquàm accommodatas esse scribit. Cicero Pætum monet, ut cum viris bonis, jucundis, suiq; amantibus vivat, sermone enim familiari, qui in conviviis est dulcissimus, vitæ nihil aptius esse, nihilq; ad beatè vivendum accommodatius: ac plura alia præclara doctissimorum testimonia ad hunc conviviorum finem demonstrandum extant: Unum tantum producam, quod est Plutarchi lib. 4. Sympos. problem. 1. Ubi convivii finem esse dicit amicitiæ vel generationem, vel confirmationem junctam cum voluptate, unde convivium definit vivendi rationem per vini usum in amicitiam desinentem.

Hinc festivè admodum Romanus ille solus aliquando cœnans eo die se non cœnasse dixit, sed edisse tantum, innuens cœnam semper communione & amicitia veluti condimento indigere.

Neq; verò ad amicitiam tuendam stabiliendamq; tantum convivia valent, sed

& ad simultates inimicitiasque auferendas: graves enim diuturnaîq; privatorum hominum simultates odiaque conviviis extincta legimus, ac etiam nunc hodie sæpè homines capitalibus à se invicem odiis dissidentes conviviorum occasione sibi invicem reconciliari. Sic M. Crassus Ciceroni reconciliatus convivio est. Scipio & Hasdrubal convivio sibi invicem reconciliati: Ut verè dixisse liceat, mensa posita contentionem tolli, hoc est, mensæ communione sæpè tolli rixas, inimicitiasq; ac gratiam reconciliari, cujus rei exemplum profertur de Isboseth filio Saulis, in cujus ædibus cum exarsisset altercatio, servus ejus adornato convivio dicitur eam diremisse. Habet enim nescio quid philtri in se vinum ad amorem reconciliandum. Atq; hæc de conviviis frugalibus & moderatis, quæ si nimis sunt sordida & parca, rectè appellantur Cynica & Timonia: Cynicorũ enim Philosophorum victus erat vilissimus, tenuissimus & sordidus, siliquæ videl. & legumina. Timonicæ à Timone,

Convivia Cynica.

cui

cui humanum genus exosum erat, dictæ sunt, is enim vitam sequebatur feram, in cibisq; vilissimis & à reliquis hominibus propemodum damnatis acquiescebat. Huc referuntur cœnæ terrestres, quæ nil nisi terra productum continent, quas Horatius cœnas sine sanguine vocat: & passerinum convivium, pro exiguo bolo & minuto, quantum vel passer absumat. Sordidum denique nimisque tenue convivium est absque fumo, in quo nihil cocti, obsoniique apponitur.

Cœna sine sanguine.

Passerina.

Sine fumo.

Quemadmodum igitur, qui nimia conviviorum crebritate atq; frequentia, eorumq; profuso, splendido ac sumtuoso apparatu gaudent, in excessu peccant, ita contrà in defectu sordidè delinquunt: I. Qui ita à conviviali consuetudine abhorrent, ut neq; alios ad se, epularumq; suarum communionem unquam invitent, neq; invitati ad aliorũ convivia accedant, id quod feræ cujusdã immanitatis esse videtur, quippe cum ipsa natura atq; humanitas, hanc vitæ cœnarumque consuetudinem postulet. II. Cum quis

Sordidi qui? & tria horum genera.

invitatus, liberè quidem & promptè aliorum convivio se sistit, at ille invitat neminem, id quod avaritiæ ingratitudinisq; cujusdam flagitiosissimæ vitium est, quo quis laborans ἀλλοτριοφάγος rectè dicitur, cui nimirum dulce est aliena vivere quadra. Horum passim reperiuntur plurimi, quos neq; pudet, neq; piget, neque pœnitet inconviventiæ suę & monophagiæ sordidissimæ, & si quando honestioribus liberalioribusq; conviviis adhibentur, alienamq; quadram arrodere ac lingere illis licet, tanta ciborum ingluvie se infarciunt uno prandio cœnave, quanta vix decem alii, accusari se à natura & genio existimantes, si in tanta epularum strue apparatuque eum defraudarent.

Monophagia.

ἀλλοτριοφαγία.

III. Cùm quis ad convivium à se invitatos nimis tenuiter sordideq; tractat, eosque semifamelicos atq; sitientes dimittit, qui μικροτράπεζος potest appellari, hoc est, parvam & angustam mensam ponens; Ubi tamen excipiendi, qui adversa valetudine impediti, vel negotiorum multitudine districti, vel denique ex inopia & ege-

egestate, conviviali hujusmodi officio fungi minimè possunt. Quamvis & hîc avaritiæ sordibus polluti inveniãtur, qui, convivia quidem asymbola, quæ solius convivatoris sumptibus constant ac apparantur, hiante ore ac prõptissima mente accedunt, ad symbolica verò & collatitia (ad quæ singuli convivæ certas quasdam portiones, vel esculentorum, vel potulentorum, vel etiã pecuniæ certam summam, amoris amicitiæque mutuæ ac declarandæ conciliandæ gratiâ, conferre solent,) invitati, quovis vel levi etiã prætextu se excusant, interesse se convivio nunc non posse, jam jam accepisse se literas, ad quas protinus nullaq; interposita mora sit respondendum, tentari se, nescio, qua capitis gravedine, vertigine, oculorumq; caligine: sentire se insignem corporis alterationem, vel occupari se necessariorum negotiorum mole: his & similibus prætextibus multi hodiè, trygobii, trysibii, ac quovis luto lutulẽtiores, legitima & humaniora convivia refugere norunt, ne scilicet de suo in cœnam a-

Convivia asymbola & symbolica quæ?

Trigobÿ q. fæce viᵭitã-tes.

Trysibii q. anxiè & cum gemitu vivẽtes.

aliquid conferant, cyclopica quadā misanthropia, vel avaritia ducti, fæce victitare anxieq; vivere, ficiq; arboris foliis vesci, sordideq; cœnare malunt, quam mutua benevolentia amicitiaq; cum aliis cōjungi, quam certas quasdam portiones ad Symposia illa collatitia conferre. Hujusmodi collatitiarum cœnarum illustria exempla fuerūt dilectiones illæ Christianorum primitivæ Ecclesiæ, quæ quidem inter divites & pauperes, amicos, vicinos & propinquos agitari promiscuè etiamnunc cōsueverunt ex collectis sive symbolis, quæ à singulis cōferuntur. Paschales similiter epulæ, quæ apud Christianos nonnullos summa cum liberalitate & lætitia quotannis celebrantur, ex collectis constant sive symbolis, dona enim atque munera, ut ova, placentas, panes sacchalatos, & mellitos, carnes, & vina ad festivitatis illius celebrationem, colliguntur atq; conferuntur. Legislatores deniq; sapientissimi publica olim convivia & quotidiana etiam, syssitia dicta, & phiditia, ut facilius cives in officio, parsimoniæ fru-

gali-

galitatisq; studio, inprimis verò mutuo amore: benevolentia atque concordia continerent, instituerunt. Hanc quoque victus quotidianum cõmunionem probat Plato 5. de legibus, ubi singulis in locis oportere esse syssitia, in quib. simul omnibus convivandum sit, asserit? Quin & Aristoteles Politic. 7. syssitia approbat, conducibilia esse inquiens, communi omnium consensu benè constitutis civitatibus syssitia, multitudinemq; oportere in syssitia sive sodalitates esse distributam. Probatq; ibidem antiquam esse syssitiorum τάξιν, omniumq; antiquissima esse Italica, à quibus reliquorum populorum syssitia fuerunt deducta, ut Cretensium, Spartanorum, Lacedæmoniorum, quorum meminit Cicero 6. Tuscul. Carthaginensium, Atheniensium, quibus non ineptè Germanorum syssitia collegia, sive sodalitates comparari posse existimo, in democraticis præserrim Rebuspublicis publicas cõmessationes ac quotidianas in frequenti usu esse nemini nõ est notum, in quem etiam usum ampla

Syssitia à [illegible] philosophis approbantur.

&

& splendida cœnacula extructa cernuntur, quæ vulgò à potatione gentilitia lingua appellantur, Trinckstuben/Gesellenstuben, sodalium domus, in qua ejusdem muneris atq; officii artificisq; homines, eodem vitæ genere utentes conveniunt, coëunt, tum ad mutuam benevolentiam atq; amicitiam tuendam, tum etiam ad honesta legitimaq; fœdera atq; conventus sanciendos atq; confirmandos. Ubi verò commessationum & compotationum existit intemperantia, quam in pluribus hodiè civitatibus & oppidis debacchari, imo maximam fere orbis partem perbacchari videm⁹, cumq; factionis cujusdã metus suspicioq; subest, syssitia magistratus autoritate sunt abolenda, evertenda & dissolvẽda, ut illicita, nova, illegitima, & intempestiva, in quibus sc. mensis sumptuosis accumbentes, voraciũ instar pecudum Epicuriq; de grege porcorũ vino ciboq; adeo se obruunt atq; infarciũt, ut omnem mentis rationisq; usum amittant, impiis nefariisq; contra Deũ & proximum pactis fœderibusq; se obstringant

atq;

atq; devinciant, unde maxima mala atq; calamitates necessariò enascuntur. Verum sat cõmessatum est, sat prolixè cœnatum, nunc redeamus ad propositum.

Sed de convivarum numero mira est sententiarum inconstantia. Aulus Gellius à trium gratiarum numero ternarium in literas retulit, unde fortè Horatius carminibus suis ternarium numerum tantum asscripsit, cum inquit:

Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario semper diversa palato.

Triclinii verbum à tribus lectis, qui contigui sternerentur, quibus convivæ (ut nunc quoque Turcæ & Græci) accubarent? Hinc Homerus:

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Et Juvenalis:

neglectum adhibere clientem
Tertia ne vacuo cessaret culcitra lecto.

Sunt apud Græcos, qui tres tantum convivas adhiberi censuerunt, alii quatuor, alii quinque, alii sex, ut ita possit intelligi rarius illum morem fuisse observa-

tum, nisi forte apud Philosophos & literarum studiosos.

An inter convivandum deceat philosophari?

Porrò quæstio quoque fuit & hodie frequenter versatur, num inter epulas & convivandum silere oporteat omnino, an philosophandum, & de negotiis seriis loquendum? Quidam enim existimarũt serios & philosophicos sermones mensis abdicandos: atq; etiam alia negotia quæ intensiorem cogitationem desiderent, nihil enim castæ philosophiæ commune esse cùm turbulento Baccho ajunt. Nam quemadmodum apud quasdam gentes non licet conjugibus viris suis convivia celebrare, forasq; prodire, sed concubinarum & meretricum est epulis interesse & lascivire, producique in vulgus & pudorem exuere, ita philosophiæ arcana inter patinas & pocula minimè detegenda sunt aut propalanda. Isocrates orator summus, rogatus aliquando super cœnam, ut de eloquentia sua quippiam dissereret, respondisse sic fertur, quæ præsens locus tempusq; exposcit, ego nõ calleo, quæ ego calleo, nec loco præsenti

ſunt accommoda, nec tempori. Horum autem mirari ſubit opinionem, cùm maximos & clariſſimos philoſophos libros peculiariter dicaſſe conſtet inſtitutioni conviviorum. Platonem dico & Xenophontem Socratis diſcipulos, qui ſtudioſe & diligenter officia convivialia pertractarunt. Quamobrem de Philoſophiæ fontibus in menſa aliquid propinare, nō importunum videri debet, ſed maximè tempeſtivum & utile. Mos fuit doctiſſimis Romanis inter cœnas aliquid legere, & etiam excerpere & adnotare, quod utrumque Plinium factitaſſe invenimus, aliosq; non paucos. Cornelius tamen Celſus à cœna intenſam cogitationem non eſſe tutam aſſeruit, quin & medicorum placita decernunt, haud eſſe inter edendum laborandum, proinde tunc intendere lectioni animum forte non parum eſſe noxium quis cenſuerit? Id obſervari in ludis literarū videmus, ut cæteris prandentibus aut cœnantibus unus pulpitum conſcendat, legatq; aliquos Doctorum virorum commentarios, vel etiam caput

ex ſacro codice. Ego certè in ea ſum opinione, ut moroſos ac tetricos ſermones à menſa debere procul abeſſe autumem, & convivatorē ruſticum & inurbanum, qui convivas ſuos(ut plæriq; nunc faciũt) quæſtionum ambagibus& deliris propoſitionib. exagitat. Id verò malè ſani quidam agunt, quoties hominem vel Theologiæ, vel Juriſprudentiæ, vel Medicinæ Philoſophiæq; peritum invitarint ad cœnam. Accedere in primis ad cibos hilaris quiſque debet, & potibus jocos admiſcere, non illos quidem hiſtrionicos & ridiculos, ſed honeſtos& liberales, quales vere elegantes homines ſolent afferre ex Muſarum ſacrario. Pythagoricum illud ſilentium, loquacitatem item & garrulitatem ante cuncta damnari videmus atque improbari. Quare modus ſtatuendus & inter utrumque medium. In lætitia convivali quis ferat medicum aliis cõvivis leges præſcribentem ciborũ & potuum? quis Philoſophum de metaphyſicis diſſerentem? quis Juriſconſultum de nodis legum diſceptantem? quis Aſtro-

nomum

nomum de Epicyclis, metopomãticum de lineis frontis? Mathematicum de numeris terræq; mensura, & id genus alios disciplinarum professores? Qui igitur scientia aliqua clarus cõvivio adhibetur, nõ de ipsis, ut ait Macrobius, profunditatis suæ inter pocula secretis loquetur, nec nodosas & anxias, sed utiles facilesq; quęstiones movebit; Scyphis enim ad lætitiam natis Nympharum Musarumq; societas non erit sic intempestiva: meminisse autem oportet convivia muta fere semper displicuisse: unde cõvivatori curandum, ut convivas adhibeat hilares, qui epulas eruditis, & suavibus sermonibus condiant. Accidit tamen, ut mensarum initio ferè semper conticescant cõvivæ, intenti scilicet patinis, postea procedente convivio hilariores facti sermones & murmura exoriuntur. Cato Major in agris cœnas opiparas exhibebat, ad quas invitabat vicinos, agricolas, æquales suos & familiares: quæ quidem consuetudo non solum æqualibus suis, sed & juventuti quoque erat gratissima, quippe

propter multarum rerum experientiam, orationem memorabilem, ſermoneſq; prudentiſſimos ſtudioſiſſimè obſervabatur. Menſam autem amicitiæ eximiam conciliatricem ſemper affirmavit: Solebat item ſuper menſam cives de Repub. benè meritos laudibus exornare, contra verò malos & improbos conviciis proſcindere.

Paulus Æmylius, qui de Perſeo Rege Macedoniæ triumphavit, poſt eam victoriam inſtructiſſima convivia apparavit: Etenim dicebat ejuſdem eſſe artis & diſciplinæ, terribilem aciem, & ſuave convivium ſtruere, illam ut formidoloſius hoſtibus, hoc ut amicis gratus eſſet.

Apud Homerum invitati tum ætatibus tum ſtudiis, atq; profeſſionibus differebant. Neſtor, Ajax, Ulyſſes, omnes virtute quidem præſtantes erant, ſed tamen aliter atque aliter, quippe alius oratione & eloquentia, alius corp[or]is viribus, alius verò aſtutia pollebat. [Pl]ato in convivio ſuo adhibuit Eryximachũ medicum. Xenophon Ariſtophanem poë-

tam. Homerus voluit optimos atq; laudatos viros vocandos: Hesiodus vicinos præcipuè. Solebant antiqui Spartani festa sua celebrantes, Helotas, quos in servitutem redegerant, ad vinolentiam & ebrietatem compellere: illosq; temulentos, & vino madidos postea in juvenum conviviis ostendere, ut scilicet hujusmodi ebrietatis ludibrio & turpitudine juventus à vino deterreatur. Verum, hominum vitam, moresq; & corpus depravare, ut exemplum aliis præbeatur benè vivendi, an sit mos laudabilis, prudentioribus judicandum relinquo.

Plutarchus Philosophus in primis sapiens & eruditus acerbusq; vitiorum castigator Lacedæmoniorum illam emendationem incivilem planè & illiberalem affirmavit. Sed ad rem. Quare detestandi sunt, inquè amicorum numero non ferendi, qui nunquam, ut de Pericle tradunt historiographi, apud amicos cœnant, quamdiu in vitæ conjunctione & Republica versantur, omnemq; epularum apparatum abiiciunt, putantes,

convivia ad deprimendam omnem animi elationem valere, nec facile in consuetudine expectationem gravitatis, & severitatis conservari. Ego puto nihil magis movere admirationem, quam quotidianam vitæ cum aliis consuetudinem.

Plinius Orator Plinii avunculi nepos, non probabat eos, qui sordidi simul ac sumtuosi essent, qui scilicet in cõviviis & convictibus sibi & paucis optima quædã, cæteris vilia & minuta ponerent, vinaq; lagunculis in plura describerent genera: hunc morẽ displicuisse Catoni Censorio, atq; etiam ipsi Plinio avunculo, maximè verò Cæsari dictatori; qui pistorem suum vinxit, quia alium panem subjecisset cõvivis suis, quã sibi, tradunt historiæ. Hic circa cibũ adeo indifferens fuit, ut quondam ab hospite conditum oleum pro viridi appositum aspernantibus cæteris, solum etiam largius dicatur appetivisse, ne hospitem aut negligentiæ aut rusticitatis videretur arguere: Eundem quoque ne inimici quidem vini parcissimum fuisse

on negarunt, munditiarum tamen lautitiarumq; fuisse studiosissimum, cõstans opinio est.

Vox me hercule præclarissima est Plinii, non enim, inquit, quod ego, liberti mei bibunt, sed idem ego, quod liberti, gulamq; reprimendam & in ordinem redigendam censet.

Hannibalis certè summa in victu celebratur moderatio. Is enim neq; in Italia, neq; in Aphrica usquam cœnans recubuit, aut plus quam vini sextario in cõvictu indulsit. Constantinus Imperator (ut ait Marcellinus) parcè sobrieque edendo ac potando valetudinem ita retinuit firmam, ut raros contingeret morbos, sed eos non procul à vitæ periculo, id enim evenire corporibus à luxu intemperantiaque remotis, diuturna experientia & probationes medendi monstrant.

Severus nihil unquam imperatoriæ luxuriæ, nihilq; deliciarum in exercitu ostentavit, eundem semper cibum ac potum capiens, quem cæteri milites.

Antonius abjectiſſimis cibariis militariter delectabatur.

Pompeji modeſtia & facilitas inſignis in victus ratione fuit, de qua re id tantum cõmemoraſſe ſatis erit, quod cum morbo decumbenti & cibos faſtidienti medicus ad recreandam aviditatem turdum illi apponi juſſiſſet, huncq; venalem non invenirent famuli, quoniam id temporis non ferebat, à quodam indicatum eſt, apud Lucullum poſſe reperiri, qui eos toto anno in vivariis educaret: at Pompejus ad ea dixiſſe traditur, nos igitur ſine Luculli luxu vivere non poſſumus? Dimiſſo itaq; medico alium facile parabilem cibum ſumpſit.

Cato quoq; Cenſorius in ampla fortuna tenuiter vixit, ex rapis jucundiſſimum ſua manu ſibi parabat obſonium, eoq; ut ſaluberrimo veſcebatur.

A puero laboribus & moderata vivendi ratione, & ex rei militaris conſuetudine ad robur & bonam valetudinem conſtantiſſimum nactus eſt corporis habitum,

bitum, in exercitu cum sitiret, ferè semper bibit aquam.

Quod si æstu graviori tentaretur, aceti haustu crebriori sitim levabat & calorem, & si quando infirmior sibi videretur, ut vires pristinas instauraret & retineret, leviusculi vini nonnihil degustabat, eodemq; pane, eodemq; vino, quo sui, usus est Imperator & Consul.

Incuriam porrò suorum & imprudentiam in iis, quæ ad cibos spectarent, non molestè ferebat, putabat enim obscœnum esse & indecorum, gulæ alvique causa graves cum servis lites suscipere: Constat nihilominus ipsum eo genere duri & rigidi victus uxorem perdidisse & liberos.

Curius similiter Romanorum Imperator rapis vixisse proditur: quare cum ei Samnitum Legati aurum plurimum obtulissent, respondit, illi auro non opus esse, qui talia cœnaret, ostendens rapam, quam foco torreret in cibos.

Alexander ille Macedo, ventris cibique temperatissimus fuisse traditur: ad

prandia enim nocturna itinera, ad cœnas verò prandiorum tenuitatem optima esse condimenta censebat; ideoque coquos ab exercitu suo removit.

Is cum primum diluculasset, prandio accumbebat, cœna verò jam appetente nocte bibebat inter sacrificandum, ciborum exquisitorum adeò fuit contemptor, ut ad se è longinquo missa obsonia elegantissima inter amicos partiretur, nihilq; ex iis sibi reliquum faceret. In rebus gerendis cum magnus imprimis fuit, tum verò sobrius & vigilans, non temulentus, non imperii licentia bacchabundus, cujus qui minimam partem nacti sunt, temperare sibi nequiverunt.

Augustus, cibi minimi atq; vulgaris fuit, pisces enim minusculos & panem secundarium, caseum bubulum manu pressum, & ficus virides biferas maximè expetivisse ajunt.

Vini autem natura erat parcissimus, nec amplius ter bibere solitus super cœnam in castris apud Mutinam. Quoties

verò

verò se largissimè invitasset, senos sextantes non excessit: maximè delectatus est Rhetico, neq; temerè interdiu bibit: pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem aut cucumeris frustum, aut lactucæ thyrsum, aut recens acidumve pomum vinosioris saporis.

Vescebatur ante cœnam quocumq; tempore & loco, quod stomachus desiderasset. Præterea epulandi confusissimum solutissimumq; modum correxit, assiduè tamen convivabatur, verum cœnam ternis ferculis, aut, cum abundantissimè, senis præbebat.

Querentem de inopia & caritate vini populum Rom. severissima coercuit oratione, satis provisum à genero suo Agrippa, productis pluribus aquis, ne homines sitirent.

De Pescenio Imperatore non absimile traditur. Nam cum in Ægypto cum exercitu esset, quereréturq; milites, quod vinum non adesset, respondit; Nilum habetis & vinum petitis? nam reve-

ra incolæ illius amnis aquam bibunt: fuit præterea tenuis valetudinis, quam diligentia tuebatur, unde annum ſextum & ſeptuageſimum attigit.

O aurea ſecula! Hos tantos Reges, tantoſq; Heroas quis crederet tam ſobriè vixiſſe? rara namq; ſobrietatis atque fortunæ concordia eſt. Sit igitur & nobis modus apparatui, impendioq; cœnarum. Sint ſimplices eſcæ, menſæq; ſimplices, nulla varietate & pernitioſa coacervatione opulentatæ. Sordidus hic mos eſt & deteſtandus. Sed his miſeriis homines obnoxios reddit mala ambitio & dira habendi cupido, oſtentatioque potius prodigi luxus, quam neceſſitas & utilitas. Ipſe Chriſtus Dominus noſter exemplum nobis vitæ prodidit, prodiderunt Apoſtoli, prodiderunt tot ſancti viri illius imitatores, quos ſi & nos imitaremur, ſatius eſſe cũ Plinio concluderemus, ſimpliciter vivere & frugaliter, quã gulæ irritamentis delitiiſq; turpiter ſe polluere, in amplis patrimoniis helluari, opeſque & pecuniã prandiorũ gurgitibus proluere.

Quod

Quod etjam Horatius vitiorum acerrimus castigator & censor carminibus suis de victu moderato verius, quam vel ullus Philosophus, vel Medic⁹, vel Theologus expressit, libr. II. serm. Satyr. 2.

Remitto etjam auditorem vel lectorem ad Satyram, quam scripsit Varro de cibis & lautitiis, in qua versibus comprehendit exquisitas delitias, & quæ helluones terrâ mariq; conquirunt, pleraq; exposuit, generaq; & nomina eduliorum, ut monstrosa, sic perniciosa exprobrans recenset.

Ne verò planè arido palato & sine hyposia extremam huic tractatui imposuisse manum videar, quæstionem Coronidis loco, an cœna potu sit finienda, subnectam. Discordes autem quorundam sententias hîc esse animadverti, præsertim inter cœnandum, quo tempore potissimum exagitari videtur, de ea litigantium. Portētosis commessationibus dediti, si cœnam potu nō clauserint, crastinam se lucem non aspicere, nec jecoris pulmonisq; vitia ac tabitudines effugere

An potu cœna terminanda?

gere posse, persuasum omninò habent. Quin & generosum hodie ducitur & præclarum, strenuè & quidem stando, potu cœnam finire, præsertim in Magnatum aulis, in quibus, quò quis existit bibacior, eo censetur generosior. Et nemo æstimatur pluris, quam qui egregiè censum Domini sui mergit. Imò, quod mirari haud immeritò quis debeat, ejusmodi de grege Epicureo porci strenuiq; calicum gurgites non infimum obtinere locum cernuntur.

Certè eo usq; crevêre immanes illę propinationes atq; monstrificæ potationes nocturnę, ut cellę vinariæ inde exhauriãtur, corporis animique vires enerventur, asotiq; illi, qui in mensam vomentes, de conviviis, ut cum Cicer. de finibus loquar, auferantur, crudique postridiè se rursus ingurgitent, funeris ante diem miserè pereant.

Justæ moderatæq; propinationis usum legitimum censeri debere charitatem, amorem, amicitiamq; mutuam, cujus vel ineundæ, vel fovendæ atque confirman-

dæ causa olim ab honestis probisque viris eam fuisse adhibitam, passim apud autores videre licet.

Immoderatarum verò istarum atque cyclopicarum propinationum, quibus hodie plerique Christianorum quotidiè ferè utuntur, finis non est charitas, amor, amicitia, honor, observantia, quam tamen helluones isti verbis egregiè simulant, sed ebrietas & quæ illam necessario consequuntur, turpitudo, ignominia, sanitatis viriumque corporis labefactatio, tremor, gravedo, pallor, linguæ titubatio, nervorum resolutio, torpor. Et certè constat quotidianâ experientia, plerosque acrium illorum potatorum hoc tantum spectare, ut illos, quos vel amicitiæ, vel honoris specie, atque simulatione ad immoderatè bibendum invitant, atque cogunt, cunctis deridendos propinent, atque commedendos, ut metaphoricôs Terentius in Eunucho dixit, ut ita in totum dixisse liceat, nihil esse tam utile, laudabile atque honestum, quod non deformet abusus hominum? Quis

Assiduæ ebrietatis effecta.

enim non videt quotidiè antiquam illam propinandi cõsuetudinem ac philothesiam amoris per se amicitiæque plenam, proindeq; honestam, jam à multis seculis in turpissimum flagitiosissimumque abusum degenerasse, & ad Plutonis usq; Cancellos, ipsos Christianos hodie sibi invicem specioso amoris atque amicitiæ obtentu propinare.

Crapula quid? Atque hinc promanasse putatur vox crapula, quæ pro ebrietate metonymicôs usurpatur, cum tamen proprie sit ebrietatis effectus, capitis nimirum lucta, agitatioq;, cum sc. ex temulentia caput aggravatur & tremit. Galenus in aphor. omnem noxiam ex vino contractam κραιπάλην nominat παρὰ τὸ κρᾶτα id est caput, & πάλλειν hoc est concuti, revera enim multis ex pridiana & hesterna temulentia tanta sentitur in capite gravedo, ut cyclopas in cerebrum sibi migrasse jurent, qui alternatis illud feriant ictibus, quos Germani non ineptè Dröscher oder Schmidtknechte / appellant, q. τοὺς πάλλοντας κρᾶτα: sed ad rem. An ex-

pediat

pediat mensas claudere seu terminare potu, suprà quæsitum fuit. Veterem autem fuisse morem poculo quodam certo sive propinatione cœnam claudere seu terminare, idq; partim religionis sive superstitionis potius, partim amicitiæ ergo, passim apud autores traditur. Hujusmodi poculum appellarunt poculum ὑγείας, forsan boni ominis ergo, quod illud sibi invicem bonæ valetudinis ergo propinabant. Pro sanitate enim & olim propinationes fieri solitas, & etiamnum hodie strenue hunc morem continuari maximo sæpe corporis & valetudinis dispendio, plus quam notum est. Sunt in exemplis, quos pro ὑγείας poculo sorbendo principatum quærentes & gloriam, truncorum sive stipitum instar & velut attonitos atque resolutos concidisse constat. Præterea ultimum illud poculum maximè communi nomine appellatum quoq; fuit boni dæmonis sive boni genii seu fortunæ, de quo Theophrastus l. de ebriet. scribit in hunc modum. Vini meraci, quod in cœna datur, quod

Solutio quæstionis propositæ.

Das heist auff gesundheit trincken.

quidem boni dæmonis propinationem vocant; parum deguſtantes, in memoriam revocant, quanta ſit ipſius Dei vis, quantumque hoc ſit illius donum. At poſtquam impleverunt, dant quam minimum hauſtum, & tertio flexis genibus adorantes, ex menſa capiunt tanquam Deo ſupplicantes, ne quid deſignent à decoro alienum, nevè vehementi aliqua illius potus cupiditate accendantur, ſed hauriant ab illo ea, quæ honeſta ſunt & utilia. Philochorus ſimiliter apud Athen. lib. 15. de hoc potu ſic ſcribit: more atq; conſutudine fuit receptum, ut poſt cibos vinum meracũ omnibus offerretur illud deguſtandi gratiâ ceu ad demonſtrandam vim boni Dei: reliquo autem omni convivii tempore vinum dilutius bibere conſueverunt, iccircoque ipſas etiam nymphas Bacchi nutrices appellitarunt. Ex quibus Theophraſti & Philochori verbis colligitur, hunc vini puri ac meraci potum quem boni dæmonis potum appellarunt, & ab initio cœnæ, & in extremo convivio, antequam ſurgerent, à

convivis fuisse usurpatũ. Nec verò in Deorum tantum honorem boni ominis auspiciiq; causâ ultima illa potatio fieri consuevit, verum etiam amicitiæ mutuæ testificandæ sanciendæq; causâ, unde Philotesia fuit appellata, propinatio sc. quædam post cœnã amicitiæ ergo fieri solita.

Dicebatur quoque Tantali poculum, cujus initiatorem & quasi pincernam fecerunt Tantalum, quod is incredibili inter homines benevolentia liberalitateq; præcelluisse creditur. Christophorus à Vegal. 2. de arte med. sect. 4. in hanc scribit sententiam de quæst. proposita. An, inquit, mensas expediat claudere potu, an verò cibo, scire oportet eum, cujus os ventris laxum est, aut cujus caput ex vini potu compatitur, egere cibo quopiam astringente postremo loco, quem nõ sequetur potus. Quorum autem venter siccus est, aut siti molestantur, non longè à cibo bibere debent, sed parum ad finem mensæ. Sic etiam iis quibus nulla prava adest ventriculi affectio, convenit finito prandio aut cœna, parum vini, si

ita assueverint, sumere, ut postremus ille cibus è gula descendat, liquetur, commisceaturq; aliis cibi partibus: Aliis verò æquè similis potus conveniet: Deinde os & dentes vino colluere omnibus ex usu erit, diluatur verò, si capitis malis tentantur, aliâs non. Celsus libr. 1. ubi expletus est aliquis, inquit, facilius concoquit, si, quicquid assumsit, potione aquæ frigidæ includit, tum paulisper invigilat, deinde benè dormit. Quam sententiam Celsus videtur deprompsisse ex Hipp. l. 3. de victu acut. sic scribente, ubi timueris, ne vel caput vehementer vino morbóq; gravetur, vel mens etiã tentetur, tùm vel aquã, vel vinum aquosum & album, & neutiquam odorum exhibere, & deinde paululum aquæ superbibere convenit. Sic enim vini potentia non tam facilè caput mentemq; attingit. Addit Pantimus interpres, perperam etjam non fecerint, qui pro aqua è cidoniis malis conditi portiuncula, aut coriandri ex aceto præparati cochleari, aut citriorum succo, aut limonum aut punicorum, aut istorum

C. filiũ Hippocratis, ne vinũ tentet mentẽ.

sirupis,

ſirupis, aut deniq; aſtringentis alicujus maturiq; pomi eſu ventriculi os occluſerint, ſimul & vini exhalationem ac vim refrænaverint, præſertim, ſi quis etjam inter quietem & ſomnum, & inter aquæ viniq; ſumtionem pauliſper invigilaverit: Et idem paulò pòſt: Confert quoq; neq; cœnam, neq; prandium potu unquam finire, quin aliquid ex ſuperioribus, aut quid eſcæ ſuperedatur, unde tritum illud:

Sit tibi poſtremus ſemper in ore cibus.

Innatant ſiquidem cibi illico poſt cænam, ſi quis largius biberit, ita ut eos ventriculi corpus, propter interjectum humorem non contingat. Præterea utendum ſemper potu eſt ad deſiderio ſatisfaciendum, & ut cibus nec ſit in ſicco, nec fluitet, nec moderato potu madeſcat. Conſultum quoq; putatur inter edendum non confertim, nec avidè, ſed ſenſim ac paulatim bibere, quo commodius utraq; miſceri queant, pariq; concoctione perfici. Qui verò ea edendi utuntur conſuetudine, ut ad prandii medium

potu ſibi temperent, affatim illis bibere expediet, ut potus penetret, ac per cibum undique diffundatur. Optimus igitur ac ſecuriſſimus bibendi modus ſtatuendus eſt, cuiq; pro ſua ætate, temporum ratione, inveterata conſuetudine, ac pro vini natura ac viribus. Sanis quoque non poſſe certi aliquid aut determinatè circa potum præſcribi inde conſtat, quod plæriq; diverſæ potandi conſuetudini ſint aſſueti, quam citra valetudinis jacturam mutare nemini ſit facile.

Sic multo potui aſſueti pleniores poſſunt tolerari hauſtus, quam inſueti. Cerebrum verò habentes imbecillum, vinum non tolerant. Signum enim fortitudinis cerebri ac bonitatis ejus, teſte Avicenna eſt, à vini generoſi vaporibus non lædi, viniq; potentiam ſuſtinere. Certiſſimum eſt, medicaque gravitate ac experientia confirmatiſſimum, à cibo potaſſe, concoctionem evertere, flatuſque multos ac cruditates gignere, jejuno verò ventre vinum ſumſiſſe, nervos ac caput inſigniter lædere. Dormituris verò & à cœna

(niſi

(nisi valida admodum sitis urgeat) nocentissimus est omnium medicorum consensu potus, ob idque rectè dicebat Hipp. 5. Aphor. Qui noctu bibere appetunt, his admodum sitientibus, si superdormierint, bonum. Somnus enim eam sitim, quæ ut plurimum mendosa est & falsa, sedare solet atq; levare. His ita observatis, & caput minus offendetur, omneq; corpus somno fruetur jucundius. Non parum tamen emolumenti aliquem ex eo consecuturum Avicenna putat, si quis semel in mensa inebrietur, ut videlicet per ebrietatem excitetur vomitus, quo chronicas diuturnasq; ægritudines ait prohiberi. Verum Rabbi Moses tractat. 4. ad Soltanum Babyloniæ, hanc illius sententiam ceu falsam convellit, omnem ebrietatem & maximè assiduam nocere affirmans. Pestilentissimam assiduam ebrietatem esse dubium non est, quandam tamen, ut quę in mense semel contingit, vel ad summum bis, quibusdam, ut quorum ventriculus crudis humoribus est refertus, non planè

An utile sit non nūquā inebriari?

noxiam esse experientia testis est. Qui verò ex vini immodico haustu temulenti evaserunt, iis omnium testimonio, utile consilium fuerit ciere vomitum, inediam imperare ac somnum, ac succum malorum punicorum, vel oxicratum exhibere potandum, aut caulium succum. Sybaritas ferunt olim cramben prius esitasse, quo plus deinde bibere possent. Dioscorides quoque ebrietatis & crapulæ incommoda tollere prodidit, si cruda edatur ante cœnam ex aceto. Inesse autem peculiarem quandam vim vino obsistendi in crambe, inde patet, quod in vineto sata, vinum proveniat dilutius. Proinde apud Ægyptios & Sybaritas solenne erat, ante omnia sumere cramben coctam: Quibusdam ejus semen ante compotationem capere mos erat, quo citra ebrietatis periculum vino possent indulgere. Ebrietatem quoq; arcent amara potissimum, omniaq; ea quæ humores aquosos per urinam expurgant, quibus præsumtis, fit ut fumi alio quam ad caput deferantur, vinumq; venas sub-

Ebrietati resistentia.

ire prohibeatur, exiccante etjam amarore humiditatem. Præcipuam verò inter ea obtinuerunt laudem amygdalæ amaræ ad fastidium usq; nobilitatæ, (sed fallaci sæpè experimento) si 6. vel 7. ante compotationem comedantur. Huc pertinent antiquorum propomata, sive propinamenta, inter quæ maximè commendantur, quæ ex absinthio & aromatibus conficiuntur. In frequentissimo hodie usu est propoma absinthites, quod ut Trallianus testatur vim habet stomachum corroborandi, extenuandi, expellendique excrementa in eo contenta. Cinnamomites deniq; propoma vires habet insignes in roborando cerebro & corde. Panis quoque cum melle, cydoniaque cocta ebrietati resistunt potenter. Ipsam porro ebrietatem discutere ne sentiatur, porrum sectivum, aut crocum prius potum apud claros autores reperio: alii melilotum & radiculam mirè commendant, quod testatur Alexis, *Propomata.*

Jam verò nonne omnium malorum est ebrietas.

Ma-

Maximum hominibus, & nocentiſſimum,

Heri ſubbibiſti, ideò nunc crapula vexaris,

Obdormito, ac levaberis, deinde tibi det Radiculam quis elixam.

Sed ſatius eſſet ita bibere, ut medicamento opus non ſit. Studium ſobrietatis, & odium ebrietatis optima temulentiæ ſunt alexipharmaca. Non damnatur crater Philoteſius, qui amicitiæ conciliandæ cauſa alteri præbibi ab antiquis ſolebat, & tantum de propoſita quæſtione. f.

DEO laus honor & gloria.

FINIS.

